

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Наукова бібліотека

Макарова Ганна Григорівна

Професійний розвиток майбутніх учителів

Методичні матеріали до організації навчально-пошукової роботи
студентів в умовах наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ

Чернігів – 2013

УДК 37.091.12.011.3-051(072)

ББК Ч489.518.4

М15

Рекомендовано Вченою радою Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (Протокол № 5 від 25 грудня 2013 р.)

Рецензенти:

Торубара Олексій Миколайович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка;

Ковбаса Юрій Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка;

Макарова Г. Г. Професійний розвиток майбутніх учителів : метод. матеріали до орг. навч.-пошук. роботи студ. в умовах наук. б-ки пед. ВНЗ / Г. Г. Макарова ; Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Наук. б-ка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – 94 с.

Методичні матеріали до організації навчально-пошукової роботи студентів в умовах наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ укладено у відповідності з навчальними програмами "Основи інформаційної культури студента" і "Вступ до фаху" для педагогічних спеціальностей вищих закладів освіти III та IV рівнів акредитації і призначена для практичних занять та самостійної роботи студентів. Рекомендується викладачам та працівникам наукових бібліотек педагогічних ВНЗ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
1. ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ УЧИТЕЛЯ.....	7
2. МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ	22
3. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ	34
4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	57
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	83

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БК – бібліотечно-бібліографічна класифікація.

БД – база даних.

ВДО – віртуальне довідкове обслуговування.

ВДС – віртуальна довідкова служба.

ЕДД – служба електронної доставки документів.

ЕК – електронний каталог.

ІОС – інформаційно-освітнє середовище.

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології.

МБА – міжбібліотечний абонемент.

УДК – універсальна десяткова класифікація

ВСТУП

Сучасні соціально-економічні умови інноваційних перетворень, розробки та впровадження державних стандартів в освітній процес потребують також упровадження відповідних педагогічних технологій, формування нових соціальних відносин, за яких створюватимуться максимально сприятливі умови творчого розвитку вчителя. До зміни парадигми освіти педагогічний ВНЗ був націлений на випуск фахівців репродуктивного типу, освіта носила суто інформаційний характер, що не вимагало від бібліотекаря такої творчої активності та розвинутого педагогічного мислення [32].

Державний стандарт вищої освіти та Галузеві стандарти вищої освіти вимагають від педагогічного вищого навчального закладу вдосконалення підготовки майбутніх учителів, становлення їх як професіоналів, які глибоко знають свій предмет, орієнтуються в нових досягненнях педагогічної науки, здатних проектувати навчально-виховний процес, володіють сучасними педагогічними технологіями.

У рамках особистісно-орієнтованої парадигми метою педагогічної освіти стає професійно-особистісний розвиток і саморозвиток майбутнього фахівця. Це викликано тим, що вчитель є активним суб'єктом навчально-виховного процесу, який реалізує в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, виробляє власну стратегію професійно-педагогічного мислення, поведінки та діяльності. Тому одним з головних завдань системи освіти є створення умов, необхідних для розвитку та реалізації професійних здібностей кожного студента. Істотними можливостями у вирішенні зазначених завдань володіють наукові бібліотеки педагогічних ВНЗ.

Метою посібника є надання методичних порад з організації роботи наукових бібліотек педагогічних ВНЗ щодо забезпечення ефективності та результативності професійного розвитку майбутніх учителів.

Автор розуміє, що є певні аспекти професійного розвитку майбутнього учителя, які не включені у методичний посібник. Вона буде вдячна за всі побажання і зауваження, які будуть надіслані на її адресу.

1. ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ УЧИТЕЛЯ

Вивчення проблеми розвитку й професійного самовдосконалення вчителів у науковій літературі та на практиці показало, що багатьох учителів характеризує недостатній рівень сформованості потреби в розвитку. Серед студентів педагогічних ВНЗ – майбутніх учителів, має місце нерозуміння того, що саме їхній професійний розвиток – це шлях до творчості, самовираження, становлення неповторного індивідуально-творчого стилю власної професійної діяльності. Такий стан справ пояснюється протиріччям між наявною системою підготовки вчителя, яка недостатньо орієнтована на формування у майбутнього педагога потреби в постійному професійному розвитку, і специфікою вчительської професії, у суті якої закладена необхідність «творення» себе і своїх вихованців, постійної творчої саморозвивальної освітньої діяльності.

У теперішній час у роботі вищих педагогічних навчальних закладів важко виявити ґрунтовний досвід організації та керівництва розвитком студентів. Мається на увазі, що виховні заходи, які проводяться ВНЗ, самі по собі породжують активну зустрічну роботу студента щодо розвитку. У багатьох студентів перехід від позиції учня на позиції вчителя відбувається зі значною затримкою. Переважно студенти виконують суспільну роботу, щоб "виконувати", "брати участь", не усвідомлюючи і активно не використовуючи можливості своєї різнобічної діяльності з метою розвитку. Більшість студентів не ознайомлені з теорією і практикою самовиховання і розвитку, недооцінюють їх значення у забезпеченні своєї конкурентоздатності на ринку праці. Зауважимо, що студентський розвиток означає не тільки оволодіння спеціальними знаннями, уміннями і набуття якостей. Він передбачає вдосконалення багатьох інших, неспецифічних для конкретної професії, але професійно значущих властивостей особистості.

На сьогодні проблема професійного розвитку студента-педагога й формування його готовності до майбутньої професійної діяльності є провідною

в теорії та практиці вищої освіти. Саме в процесі навчання у ВНЗ відбувається первинне "освоєння" професії, визначається життєва й світоглядна позиція особистості. При цьому однією з головних проблем є побудова такої системи навчально-виховного процесу, яка б враховувала особливості й закономірності не тільки особистісного розвитку студента, але і його професійного розвитку як фахівця. Усвідомлення значення розвитку в педагогічній діяльності дає можливість актуалізувати цей процес у системі професійної підготовки майбутніх учителів. Тому необхідно визначити структурні компоненти професійного розвитку педагога з метою створення умов для підвищення його ефективності.

Якість освіти – це особистісна особливість, необхідна людині для здійснення професійної діяльності. Професійний розвиток майбутнього фахівця має здійснюватися також з урахуванням основних функцій педагогічної праці.

А. Щербаков [91, с. 4-6] визначає такі основні функції у праці вчителя: інформаційна, мобілізаційна, розвивальна, орієнтаційна, конструктивна, комунікативна, організаторська, дослідницька. Отже, ці вміння також повинні розвиватися у студентів в освітньому процесі, зокрема, здійснювати формування у студентів потреби в самоосвіті, розвитку загальної культури – усіх тих складових, які становлять поняття якість освіти.

Слід усвідомити, що професійний розвиток майбутніх педагогів необхідно розглядати, з одного боку, як процес освіти, з іншого – як результат сформованості особистісно-сміслового ставлення до професійної та соціальної взаємодії.

Спроба реалізувати ідею професійного розвитку студентів стала реальною в умовах переходу на інноваційну освітню структуру системи педагогічної освіти. Безперервність професійного розвитку студентів як результату і цінності досягається не шляхом дискретного оволодіння певним, кількісно зростаючим набором знань, умінь, навичок, але цілісним оволодінням багатствами професійної культури відповідно до особливостей і унікальних рис особистості, культурно-історичними традиціями і тенденціями суспільного

розвитку. Безперервність розвитку як процесу забезпечується через створення умов для гармонізації загального інтелектуального розвитку і спеціальної освіти, забезпечення стійкого інтересу до підвищення професійних знань, що створюють основу для формування внутрішньої потреби, яка не дозволяє переривати цей процес.

Навчально-виховний процес у педагогічному ВНЗ ґрунтується на застосуванні сучасних психолого-педагогічних теорій навчання, виховання та розвитку особистості. Він спирається на принципи системно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, які полягають у тому, що студент опановує доступними йому способами використання багатств, накопичених людством у галузі предметних і педагогічних знань. Ці підходи диктують необхідність використання методів активного навчання і виховання, врахування особистісних особливостей кожного студента упродовж всього терміну навчання в педагогічному ВНЗ.

Інноваційні перетворення процесу навчання проявляються в подоланні одноманітності форм професійної освіти, у зміні суті міжособистісних відносин, у переході від підпорядкування до співпраці, у забезпеченні студентам педагогічних ВНЗ доступу до професійно значущих і загальнокультурних цінностей. Гуманізація навчально-виховного процесу спрямована на встановлення відповідності засобів, методів навчання і виховання можливостям кожної людини, її інтересам та нахилам.

Професійний розвиток визначається перш за все особистістю студента, його досвідом, прагненням до самоосвіти, творчим ставленням до професійної діяльності. Професійний розвиток включає в себе сукупність професійно значущих якостей, які дозволяють найкращим чином здійснювати свою діяльність, досягаючи при цьому оптимальних результатів.

Професіоналізм у словнику С. Ожегова визначається як здатність професійно (на відміну від аматорства), зі знанням справи займатися певними видами соціально-значимої діяльності [60, с. 543].

У філософії розвиток розглядається як "процес, що відбувається силою внутрішніх причин, незалежно від зовнішніх чинників ..." [85, с. 138].

У філософському аспекті розвиток розуміється як "рух явища, яке визначається внутрішніми суперечностями і зовнішніми чинниками ...; незворотна, цілеспрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів. Тільки одночасна наявність усіх трьох зазначених властивостей виділяє всі процеси розвитку серед інших змін" [85, с. 121].

Більшість дослідників трактують розвиток через зміну. На різних підходах до розгляду процесу розвитку акцентує увагу А. Маркова [54, с. 87], стверджуючи, що розвиток – це не лише позитивні зміни, але й будь-які зміни: позитивні і негативні, регресивні і прогресивні. В. Андреев [2, с. 35] під розвитком розуміє "процес і результат цілеспрямованої зміни системи, найбільш загальною закономірністю якого є її перехід із стану розвитку в саморозвиток". При цьому рушійною силою процесу розвитку, на наш погляд, можуть виступати природні, соціально-економічні та педагогічні чинники. Представники різних наук про людину (філософія, психологія, педагогіка) пропонують свою думку щодо впливу зазначених чинників на процес розвитку. Наприклад, англійський філософ і педагог Джон Локк [45, с. 91] вважав, що "душа людини являє собою чисту дошку, на яку виховання накладає свої письмена". Інші ж науковці, а їх більшість, стверджують, що людина не народжується "чистою дошкою" тому, що природа і спадковість уже заклали в її генотип дуже багато з того, що повинно обумовити подальший розвиток [24, с. 131; 50, с. 105]. До дискусії цих протилежних поглядів долучається третя група вчених [67, с. 138; 73, с. 162], які говорять про те, що процес розвитку ще не достатньо вивчений і найчастіше він протікає стихійно.

Погоджуючись з більшістю вчених у тому, що навчання – це основа і спосіб розвитку людини, Т. Ільїна [30, с. 18] дає таке визначення: "Розвиток людини – це процес становлення і формування особистості людини під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, у складі яких цілеспрямоване навчання і виховання відіграють провідну роль". Такої

точки зору дотримується низка авторів, виділяючи різні показники розвитку людини в процесі навчання:

- здатність індивіда до руху від абстрактного до конкретного і назад, дисциплінованість мислення [58];
- здатність до навчання, тобто здатність досягати в коротший термін більш високого рівня засвоєння [5];
- поєднання системності й динамічності знань, тобто вміння їх застосовувати в різноманітних умовах [71];
- перенесення прийомів розумової діяльності [33];
- чуттєвий досвід, пізнання сутності явищ, розв'язання практичних завдань, пов'язаних з матеріальним впливом на оточуюче середовище [27];
- теоретичне мислення, у тому числі здатність до "внутрішнього плану дій" [23; 92];
- фонд оперативних знань і здатність до навчання, що включає низку якостей розуму [34].

Інші вчені визначають розвиток людини як "процес її закономірних змін в результаті соціалізації" і вважають, що він підпорядкований внутрішнім та зовнішнім умовам. До внутрішніх умов відносять усе, що передається людині в спадок, особливості будови її організму, її фізіологічні та психічні властивості. До зовнішніх умов належить соціальне середовище, в якому живе людина, а також процеси навчання і виховання. Так, у дослідженнях Л. Виготського [13, с. 42] та С. Рубінштейна [68, с. 144] встановлено, що зовнішні умови створюють передумови для реалізації внутрішніх можливостей, прояву внутрішніх умов розвитку людини. Таким чином, процес і результат розвитку людини обумовлені впливом трьох факторів – спадковості, середовища та виховання. Л. Виготський сформулював фундаментальну ідею, вказавши, що "навчання йде попереду розвитку, просуваючи його далі і викликаючи в ньому новоутворення" [14, с. 231].

Розвиток – це, перш за все, діяльність. Тому він несе на собі велике смислове навантаження в таких характеристиках, як потреба, активність,

цілеспрямованість, умотивованість, рефлексивність тощо. Потреба розвитку, як уже відзначалось, закладена самою природою людини. Вона є джерелом внутрішньої активності особистості – рефлексії, цілепокладання, вибору засобів, вольових зусиль, практичних дій, аналізу досягнень, коректування подальших дій. І все це здійснюється під духовно-моральним контролем свідомості. Однак, запорукою активного розвитку особистості кожного студента є його мотиваційна готовність до навчання, яка розкриває високий рівень усвідомлення діяльності, що приносить задоволення, встановлення її зв'язку з цілями власного становлення, прийняття на себе рішення щодо якості цієї діяльності, сформованість рефлексивних механізмів тощо. Так, наприклад, якийсь початковий рівень мотивації, породжуваний середовищем, піддається особистісному аналізу, оцінюванню, коригуванню, прийняттю або неприйняттю, що, у свою чергу, впливає на зміни в усіх внутрішніх сферах особистості. Характеристики особистості, які внутрішньо змінилися, детермінують активізацію її на перетворення зовнішніх умов згідно з ідеями та рішеннями особистості. Отже, змінюються обставини, а це означає, що і студент на новому шаблі змінює себе сам.

Професійний розвиток (або професійне зростання) вчителя М. Поташник [63] визначає як мету і процес оволодіння педагогом знаннями, уміннями, способами діяльності, що дають змогу йому оптимальним чином реалізувати своє призначення, розв'язати поставлені перед ним завдання з навчання, виховання, розвитку, соціалізації та збереження здоров'я школярів.

Таким чином, очевидним стає той факт, що особистісний розвиток, хоча і є процесом освоєння спеціальної сфери суспільного досвіду, є водночас особливим процесом. Він відрізняється від засвоєння знань, умінь і способів дій. Це "процес, у результаті якого відбувається формування нових мотивів і потреб, їх перетворення, супідрядність тощо" [15, с. 283].

Досліджуючи проблеми розвитку і професійного самовдосконалення вчителів, науковці (О. Абдулліна [1], С. Вершловський [9], М. Косенко [39], М. Солдатенко [76] та ін.) звертають увагу на те, що багатьох учителів

характеризує недостатній рівень потреби у розвитку і саморозвитку. Серед вчителів має місце нерозуміння того, що їхній професійний розвиток – це шлях до творчості, самовираження, становлення неповторного індивідуально-творчого стилю власної професійної діяльності..

Головним побудником до цілеспрямованого особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів має бути інформаційно-пошукове, інформаційно-аналітичне і дослідницьке навчання: воно саме по собі має "глибинну" особистісну мотивацію досліджень, і тоді вони набувають не епізодичного або разового, а постійного і невідступного характеру; там, де тимчасово вичерпується читання, написання, продовжується осмислення, зіставлення, здійснюється рефлексія. "Людина – це рух. Людина – це "середнє", що випадає в осад у результаті руху", – вважає М. Мамардашвілі [53, с. 175]. Процесуальність особистості є стрижневою ідеєю не тільки у філософії, а й у психології. Тому на сучасному етапі суттєво – не тільки кількісно, а і якісно – зростають вимоги до наукових бібліотек педагогічних ВНЗ.

Професійний розвиток характеризується цілеспрямованою роботою над собою в процесі фахової підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі, а в післядипломний період саморозвиток повинен базуватися на внутрішній мотивації щодо виконання майбутніх професійних завдань, здібності до самоактуалізації, особистісного і професійного розвитку, спрямованості на досягнення високих професійних результатів тощо.

Зміни особистості вчителя в освітньо-професійному просторі відбуваються у процесі досягнення конкретних цілей, завдань і є процесом взаємодії особистісних параметрів із функціональною структурою педагогічної діяльності. Зазвичай, у полі зору дослідників знаходиться особистість, яка узгоджує свої індивідуальні риси та властивості з умовами професійної діяльності, а її особистісні, суб'єктивні, творчі особливості та можливості залишаються поза увагою [49]. Тому вчені виокремлюють три напрями професійного й особистісного розвитку майбутнього вчителя:

а) формування таких умінь і навичок, яких немає, але які є необхідними (професійні);

б) підсилення позитивних умінь і навичок, які можна вдосконалювати відповідно до специфіки діяльності;

в) усунення недоліків, які знижують ефективність професійної діяльності, а також заважають професійному самовдосконаленню.

Відомий український психолог Г. Костюк писав: "Розвиток – безперервний процес, що виявляється у кількісних змінах людської істоти, тобто збільшення одних і зменшення інших ознак (фізичних, фізіологічних, психічних тощо). Однак він не зводиться до кількісних змін, до зростання того, що вже є, а включає "перерви безперервності", тобто якісні зміни. Кількісні зміни зумовлюють виникнення нових якостей, тобто ознак, властивостей, які утворюються в ході самого розвитку і зникнення старих" [41]. З цих позицій розвиток розглядається як прагнення до виявлення, усвідомлення та вдосконалення людиною своїх особистісних якостей. Цей процес здійснюється постійно, супроводжується ставленням людини до різних проявів дійсності.

Основними характеристиками розвитку є: внутрішнє пізнання необхідності, внутрішня свобода особистості, цілеспрямованість, самореалізація. Розвиток у сучасних умовах має орієнтуватися на формування професійної гнучкості та мобільності й такого рівня професійної освіти, який би дав змогу адаптуватися до мінливих умов і змісту професійної праці, а також на створення умов для успішної самореалізації особистості. Педагогіка досліджує процес розвитку в контексті самоосвіти, умови і засоби розвитку особистості, що саморозвивається, технології розвитку, рівні розвитку різних психічних утворень, які з'являються в індивіда в процесі розвитку.

Аналіз досліджень з проблем розвитку вчителя дав можливість виділити найбільш істотні ознаки, які характеризують цей процес. Сучасна освітня ситуація об'єктивно потребує від учителя усвідомлення необхідності власного професійного та особистісного саморозвитку. У зв'язку зі зростанням інтелектуального потенціалу суспільства, розширенням сфери педагогічного

впливу, до педагога ставляться вимоги інтелектуального самозбагачення, самоосвіти, щоб відповідати вимогам часу. Розробка проблеми професійно-педагогічної розвитку збагатилася в останні десятиліття значною кількістю досліджень і практичних рекомендацій, в яких визначені зміст, принципи, форми і методи професійного розвитку й самовдосконалення вчителів [43].

Метою професійно-педагогічного вдосконалення є професійне та особистісне зростання, що дає змогу досягти високого загальнокультурного рівня, професійної компетентності, підвищення результативності педагогічної дії, досягнення педагогічної майстерності та творчого ставлення до справи. Змістовний аспект розвитку педагога визначається як багатокomпонентна діяльність, що включає в себе загальноосвітній, предметний, психолого-педагогічний та методичний компоненти розвитку, взаємопов'язані й інтегровані один в одного. Він виконує різні функції: доповнює, уточнює, поглиблює, розширює базову загальну і професійну освіту; компенсує недоліки базової освіти або є засобом її отримання; сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності; допомагає осмисленню досвіду роботи інших і власної самостійної діяльності; є засобом професійної рефлексії та самовдосконалення [11]. Професійний розвиток учителя розглядається і як вид творчої педагогічної діяльності, у процесі якої вчитель розв'язує певні педагогічні завдання, які аналітично виокремлюються із загальної функціональної системи професійно-педагогічної діяльності для спеціального вивчення [36]. За своїм характером ці завдання є дослідними, і в їх основі лежить педагогічна проблема творчого перетворення навчально-виховного процесу.

Основою професійного розвитку педагога, зі змістової позиції, на наш погляд, є професійна самосвідомість педагога. Саме на основі професійної самосвідомості розвиваються професійно важливі якості, професійне мислення, які в підсумку забезпечують формування педагогічної готовності до професійної діяльності.

Професійна самосвідомість педагога є процесом і результатом усвідомлення педагогом себе в навчально-професійній сфері, цілеспрямоване регулювання на цій основі своєї поведінки, діяльності й відносин.

Як і для формування будь-якої іншої структури особистості, для професійної самосвідомості існують свої сенситивні періоди. Одним з перших значущих періодів є саме навчання у ВНЗ. У цей час майбутній педагог засвоює категоріально-понятійний апарат своєї науки та здобуває необхідні знання й уміння, що дають змогу студентові усвідомлювати свою належність до професійного співтовариства, але їх ефективне використання в професійній діяльності неможливе без сформованої професійної самосвідомості.

Вважаємо, що на сьогоднішній день недостатньо вивчена роль професійної самосвідомості, її потенційні можливості в процесі формування педагогічної готовності студентів до професійної діяльності. Недостатньо враховуються особистісні якості, здатність до виділення й усвідомлення свого "Я" (як професіонала в тому числі), наявність адекватного образу майбутньої професійної діяльності, усвідомлення вимог, які висуває професія до особистості професіонала, здатності до самоаналізу, самоактуалізації, саморозвитку, самопроектування на етапі навчання у ВНЗ. У зв'язку з цим наш дослідницький інтерес становлять структура й зміст професійної самосвідомості студентів не тільки як фактора формування педагогічної готовності до професійної діяльності, але і як критерію ефективності професійного розвитку педагога. Адже залежно від рівня розвитку самосвідомості буде залежати і його подальший розвиток.

Виділяємо такі функціональні й структурні компоненти професійної самосвідомості педагога: а) когнітивний, що реалізується в самопізнанні; б) емоційний – у саморозумінні; в) мотиваційний – у самоактуалізації; г) операційний – у саморегуляції. Розглянемо кожен із цих компонентів більш докладно з метою їх подальшого розвитку в майбутніх учителів.

Когнітивний компонент самопізнання є основою самосвідомості педагогів. У процесі самопізнання, перетворюючи педагогічну діяльність на дослідження самого себе, педагог свідомо оцінює свої вчинки і себе в цілому.

Зміст мотиваційного компоненту реалізується через самоактуалізацію. Актуалізуватися – означає стати реальним, існувати фактично, а не тільки потенційно [55].

Складовою операційного компоненту є саморегуляція, яку ми розуміємо як розкриття резервних можливостей педагога, а отже, розвиток його творчого потенціалу.

Таким чином, процес розвитку педагога проявляється в збільшенні ролі внутрішніх факторів і вдосконаленні саморегуляції. Тільки той педагог, який готовий управляти собою й змінювати зовнішні обставини, який визнає себе суб'єктом власної життєдіяльності, при наявності відповідних умінь дійсно демонструє високий рівень розвитку саморегуляції.

Під час аналізу функціональних компонентів професійної самосвідомості педагога слід зазначити, що вони є взаємозалежними і їхнє виділення може бути прийнято тільки умовно. Ці компоненти реалізуються у двох планах: в об'єктивному, де їхнім показником є професійна майстерність, і в суб'єктивному, де їх проявом є Я-концепція. На професійну майстерність як цілісне утворення впливають як зовнішні (професійне навчання, соціум, його вимоги, мораль тощо) так і внутрішні (самоактуалізація, самопізнання, саморегуляція, саморозуміння) фактори, у результаті чого змінюється Я-концепція. І навпаки зміна Я-концепції впливає на рівень професіоналізму.

Таким чином, усвідомлення студентом самого себе як суб'єкта навчальної діяльності в системі професійної освіти, усвідомлення мотивів, цілей процесу навчання є ядром процесу професійного розвитку. Активізація самосвідомості студента допомагає йому оцінити свої здібності, особисті якості й займатися самовдосконаленням в галузі професійної діяльності. Самосвідомість студента формується на основі розширення знань про необхідні йому якості як майбутнього педагога. Цьому сприяє ознайомлення студентів із

закономірностями формування особистості, розвитку уміння аналізувати свою діяльність, уміння дати собі характеристику (визначити свої сильні та слабкі сторони).

Професійний розвиток педагога є індивідуально своєрідним, неповторним процесом, але в ньому можливо виділити якісні особливості та закономірності, які відображаються в певних стадіальних характеристиках.

Розуміння важливості розвитку приходить до студентів найчастіше під час проходження педагогічної практики. Студенти стикаються з реальними педагогічними ситуаціями, де потрібно контролювати свою поведінку, стримувати емоції, проявляти такт і терпіння до учнів. Усе це підтверджує необхідність певних навичок педагогічної взаємодії, які з'являються переважно інтуїтивно, неусвідомлено. На цьому етапі необхідна професійна допомога студентам у напрямі самопізнання, визначення програми самозмін, рефлексії своїх педагогічних дій. На жаль, подібна допомога не передбачається і не так часто виявляється. Правильно поставлений розвиток, як стверджує І. Харламов [87], є не що інше, як уміле внутрішнє стимулювання активності особистості в роботі над собою, є спонукання її до власного розвитку і вдосконалення. Інакше кажучи, розвиток має місце вже в процесі виховання студентів. Але ця робота спеціально організовується викладачем, зумовлюється і стимулюється. Педагоги ставлять виховні завдання, формують у студентів відповідні потреби (активність), включаючи їх у діяльність і таким чином спонукаючи їх працювати над собою. Найчастіше прагнення до розвитку притаманне студентам, що мають вольові якості, уміють змусити себе наполегливо тренуватися і долати свої недоліки або виробляти ті якості, яких у них бракує. Стабільність процесів студентського самовиховання і розвитку залежить не тільки і не стільки від особливостей віку й освітнього рівня, відзначає Л. Рувінський [69], скільки від індивідуальних особливостей особистості студента; від характеру виховної роботи у навчальному закладі; від того, як вдається викладачам поєднувати свій виховний вплив із зустрічною

активністю самих студентів. Велике значення має знання і вміле використання всіх тих чинників, які спонукають студентів до самовиховання [26, с. 91-93].

У педагогічних дослідженнях обґрунтовується комплекс особистісних та професійних якостей, які нормативно характеризують учителя: високий професіоналізм, любов до дітей, інтелігентність, духовна культура; інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і до прийняття творчих рішень, володіння індивідуальним стилем педагогічної діяльності; потреба в постійній самоосвіті й готовність до неї; фізичне і психічне здоров'я, професійна працездатність [75]. Учителів, які працюють за парадигмою особистісно-орієнтованої освіти, характеризує яскраво виражена гуманістична позиція стосовно дітей: любов, турбота, довіра, допомога, співпереживання, відповідальність, справедливість, терпіння, розуміння, співчуття; моральна і громадянська позиція, високий професіоналізм, педагогічна творчість і свій педагогічний стиль [4]. Аналіз сучасної психологічної літератури, присвяченої проблемі вивчення особистості вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, показав, що важливими характеристиками суб'єктності вчителя є такі: зв'язок зі смисложиттєвими орієнтирами і цінностями; здатність до активної перетворювальної діяльності й готовність брати відповідальність за особистісно-професійний розвиток на себе; усвідомлена саморегуляція, самодетермінація і самостійність; здатність до самоактуалізації і розвитку [11].

За дослідженням Я. Бельмаз [3, с. 22], англомовні західні педагоги під професійним розвитком розуміють розвиток особистості в контексті виконання професійних ролей. Професійний розвиток викладачів американські вчені-педагоги визначають як "професійне зростання, якого досягає педагог у результаті систематичного поглиблення власного досвіду". На сучасному етапі розвитку педагогічної думки в Великобританії і США використовується саме термін "професійний розвиток", який є ширшим за поняття "кар'єрний розвиток", що означає зростання або просування педагога в кар'єрі, отримання більш високої посади і підвищення кваліфікації.

Українська дослідниця після ретельного аналізу закордонних наукових джерел виділила такі основні тенденції реформування системи професійного розвитку викладачів у Великобританії і США [3, с. 23]:

1) спрямування підготовки викладачів вищої школи до всіх видів діяльності, а не лише до наукової;

2) прагнення розвивати спеціальність "викладач вищої школи" як окрему професію;

3) введення схем акредитації для сектора вищої освіти та розроблення стандартів професійного розвитку викладачів вищої школи;

4) створення й активізація діяльності установ та організацій, що займаються питанням підготовки та професійного розвитку викладачів вищої школи;

5) підвищення статусу викладання у вищій школі до рівня дослідження та винагородження педагогів за викладацьку діяльність;

6) розроблення програм та моделей підготовки і професійного розвитку викладачів, які становлять новий підхід до розв'язання проблеми;

7) залучення всіх членів професорсько-викладацького колективу до неперервного професійного розвитку в контексті концепції навчання впродовж усього життя;

8) визнання якості викладання одним із головних завдань вищого навчального закладу;

9) перехід до нової парадигми підготовки докторів наук до роботи викладачами вищого навчального закладу.

Це ще раз доводить, що проблеми професійного розвитку майбутніх учителів і основні шляхи їх розв'язання є спільними для багатьох країн: низький статус професії учителя; необхідність підвищення рівня професіоналізму як педагогічного загалом, так і предметного зокрема; врахування концепції навчання впродовж всього життя; стандартизація професійної підготовки майбутніх педагогів.

Усе вищевикладене дає підстави поставити нові акценти в проблемі розвитку вчителя. Професійний розвиток – це не масове і навіть не типове явище тому, що не всі здатні спрямувати свої зусилля на цілеспрямовану роботу над собою. Розвиток відбувається тільки в тих, хто має необхідні якості, зокрема:

- внутрішню мотивацію на досягнення високих результатів у професійній діяльності;
- здатність до самопізнання і розвитку;
- розуміння змісту і методичних основ розвитку.

Основними завданнями розвитку сучасного педагога повинні стати формування потреби в усвідомленні сенсу життя, обранні власної моральної позиції, потребі створити себе, розвинути творчий потенціал особистості, професійну компетентність, духовний світ; активізація процесів самопізнання, самовиховання, самотворення особистості; удосконалення особистісних якостей.

У ході вивчення особливостей професійного розвитку педагога, враховуючи дослідження Т. Корень [38], ми дійшли до таких висновків:

- професійний розвиток педагога характеризується нелінійністю, здатністю до самоорганізації;
- умовою професійного розвитку педагога є сукупність особистісних якостей;
- професійний розвиток педагога проявляється в нерозривності з внутрішніми і зовнішніми факторами, при взаємодії яких він є ефективним;
- професійний розвиток педагога є динамічною, процесуальною системою, у якій виокремлюються певні етапи.

Таким чином, під професійним розвитком педагога ми розуміємо динамічний, нелінійний, багаторівневий процес, при якому відбуваються якісні зміни особистості педагога, що обумовлені внутрішніми і зовнішніми факторами.

2. МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ

Удосконалення підготовки студентів педагогічного ВНЗ до професійного розвитку взаємопов'язане з пошуком найбільш ефективних форм та методів пізнавальної діяльності майбутніх педагогів і процесу їхньої самоосвіти. Саме в цьому процесі актуалізуються можливості студентів з професійного розвитку щодо інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки [28].

Ефективна самоосвіта студентів, дає змогу досягти позитивних результатів у процесі правильно організованої навчальної діяльності, яка є: засобом-самоосвіти; саморозвитком студентів; здібностями; формуванням вольових моральних якостей [77].

З метою підвищення ефективності професійного розвитку необхідно організувати педагогічний супровід самоосвіти особистості. Цьому сприяє використання в навчальній діяльності студентів моделі формування їх готовності до професійного розвитку.

Використання моделі може сприяти не тільки ситуативно в напрямі підвищення якості навчальної діяльності студентів, а й планомірного розвитку особистості на основі усвідомлення своїх можливостей.

У процесі формування готовності студентів до професійного розвитку на основі розробленої моделі (рис. 1) необхідно, перш за все, визначити основні вихідні положення взаємодії студентів та бібліотечних працівників. До них були віднесені такі принципи: суб'єктності, адекватності, індивідуальності, рефлексивності, систематичності взаємодії учасників педагогічного процесу.

Принцип суб'єктності передбачає створення умов для реалізації мети дослідно-експериментальної роботи формування готовності студентів до професійного розвитку у процесі навчання дисциплін педагогічного циклу та інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки ВНЗ, який полягає у провідній ролі предметно-діяльнісних відносин.

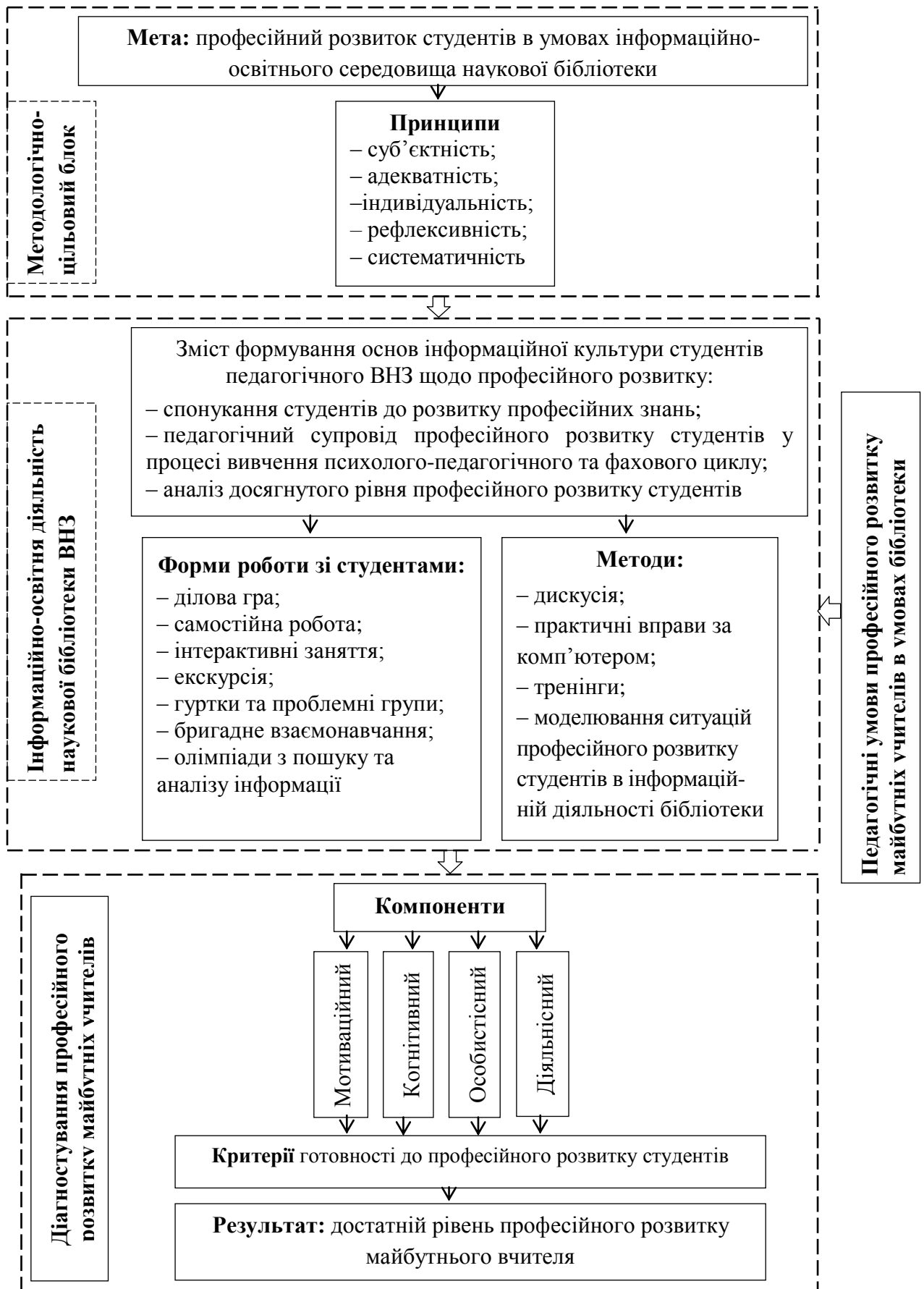

Рис. 1. Модель професійного розвитку студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ

Принцип адекватності має двоїсту основу реалізації. З одного боку, формування готовності студентів до професійного розвитку необхідно співвідносити з професіограмою фахівця. З іншого боку, необхідно враховувати можливості студентів і граничність розвитку їхнього мислення, пам'яті, волі з метою постановки перед студентами адекватної їхньому розвитку сукупності спеціально створених ситуацій та завдань у бібліотечному напрямі.

Принцип індивідуальності націлює студентів педагогічного ВНЗ на врахування в процесі взаємодії своєрідності та розвитку особистісних властивостей, якостей і умінь, що визначають можливість та ефективність процесу розвитку майбутніх учителів.

Він передбачає оцінювання успіхів студентів або недоліків їхньої праці, виходячи з індивідуальних особливостей кожної особистості, які виражаються як стиль розумової праці та спосіб висловлювання.

Індивідуальний підхід створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і обдарувань кожного студента в інформаційному середовищі, дає змогу в умовах колективної навчальної роботи кожному студентові йти до оволодіння навчальним матеріалом своїм шляхом. Реалізуючи цей принцип, потрібно враховувати рівень професійного розвитку майбутніх учителів, їхніх знань і умінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів та вольового розвитку, працездатності.

Якість розвитку студентів у процесі навчальної діяльності багато в чому залежить від наявності в їхніх діях позитивно-стійкої мотивації і спрямованості на педагогічну професію, що потребує реалізації принципу рефлексивності.

Рефлексивна підготовка майбутніх викладачів передбачає таку організацію, яка сприяє формуванню професійно-важливого рівня знань та розвитку рефлексивних умінь; стимулювання процесу особистісного та професійного самовизначення майбутнього спеціаліста. Професійний розвиток рефлексивної підготовки здійснюється через систему конкретних завдань, а саме:

– сформувати базові знання з предметних дисциплін;

- навчити аналізувати особисту думку інших людей;
- неупереджено оцінювати свої можливості та здатності;
- розвинути навички міжособистісного спілкування у малих і великих проблемних групах.

Здійснення процесу систематизації знань включає такі етапи:

- розуміння наукового знання як системи в інформаційно-освітньому середовищі;
- визначення логічної структури знання та його підсистем засобами наукової бібліотеки;
- виявлення провідних елементів системи знань майбутніх педагогів, їх властивостей і функцій.

За систематичного навчання не має великих прогалин у засвоєнні логічної структури матеріалу у зв'язку з тим, що регулярно діє підкріплення, тому майбутні педагоги сприймають та запам'ятовують більше інформації з психолого-педагогічного циклу.

Якість реалізації моделі формування готовності студентів педагогічного ВНЗ до професійного розвитку в процесі інформаційно-освітньої діяльності бібліотеки багато в чому залежить від рівня культури учасників педагогічного процесу.

Реалізація моделі формування готовності студентів педагогічного ВНЗ до професійного розвитку сприяє розв'язанню таких завдань:

- забезпечення студентів знаннями, необхідними для формування їх готовності;
- спонукання студентів до розвитку, виховання позитивного ставлення;
- формування умінь і навичок готовності студентів педагогічного ВНЗ.

Зокрема, розробка моделі ґрунтувалася на врахуванні особистісно-орієнтованого, компетентнісного та системного підходів до професійного розвитку студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ.

Особистісно-орієнтований підхід ґрунтується на системі взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій, які дозволяють забезпечувати й підтримувати процеси самопізнання, самореалізації студента щодо його професійного розвитку в інформаційно-освітньому середовищі. Відповідно до цього підходу студент у процесі професійного розвитку не лише засвоює знання й формує уміння, а й виявляє здатність до їх перетворення й вдосконалення в подальшій професійній діяльності шляхом використання можливостей інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ.

Окрім того, особистісно-орієнтований підхід у процесі професійного розвитку майбутніх вчителів спрямований на формування важливих особистісних і професійних якостей, тобто передбачає створення активного креативного інформаційно-освітнього середовища необхідного для становлення творчої особистості фахівця. Особистісно-орієнтований підхід передбачає, що робота з користувачами ґрунтується на провідних педагогічних принципах і водночас забезпечується рівноправність учасників інформаційно-комунікативного процесу, що здійснюється в бібліотечному середовищі. Це потребує, з одного боку, активного використання різних педагогічних методів, прийомів і технологій в бібліотечному обслуговуванні користувачів, а з іншого – формування у співробітників бібліотек системи ціннісних орієнтацій і багатокультурних навичок в умовах відкритого інформаційного простору, готовності до роботи з відповідними категоріями користувачів.

Компетентнісний підхід зміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування професійного розвитку майбутніх вчителів шляхом системи компетентностей, що визначають їхню здатність практично діяти й творчо застосовувати набуті знання і досвід у інформаційно-освітньому середовищі.

Системний підхід щодо професійного розвитку майбутніх вчителів передбачає забезпечення єдності цілей, змісту, організації, форм і методів, джерел, тобто органічного взаємозв'язку всіх елементів системи. Суть та

специфіка цього підходу полягає у розкритті цілісності об'єкта, елементів, які його забезпечують, у виявленні різних типів зв'язків і зведення їх у єдину теоретичну систему в процесі розв'язування задач та їх аналізу.

Розв'язання цих завдань є двоїстим процесом, в якому реалізуються не тільки змістові засади формування готовності студентів педагогічного ВНЗ до професійного розвитку, але й компоненти, що розкривають суб'єктивні показники готовності студентів до інформаційно-освітньої діяльності в процесі професійного розвитку. До них були віднесені такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, особистісний і діяльнісний.

Мотиваційний компонент розкриває наявність у діяльності студентів націленості на співвіднесення сформованих у них особистісних основ з необхідними властивостями, якостями та вміннями.

Емоційно-вольова реалізація прагнення студентів до набуття досвіду професійного розвитку ґрунтується на постійній взаємодії студентів та наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ й призводить до адаптованого рівня відтворення етапів моделі та алгоритмів у процесі самостійної навчальної та професійної діяльності.

Когнітивний рівень реалізації прагнення майбутніх учителів до накопичення та реалізації досвіду проявляється через наявність у них можливості усвідомлено коригувати процес свого руху до педагогічного ідеалу. У цьому випадку активізується процес реалізації особистісного компонента готовності студентів до професійного розвитку, який дає змогу визначити сукупність особистісних властивостей, які тим чи іншим чином впливають на якість досліджуваного процесу.

Однак, як відомо з досліджень Б. Ломова, О. Леонтьєва, Н. Фетіскіна особистісний компонент і якість його реалізації втілюється насамперед у діяльнісному компоненті готовності студентів до професійного розвитку, який розкриває якість діяльності студента у системі: "мотив – інтерес – звичка – потреба – певні якості навчальної дії та дії з самоосвіти» [86].

Активізація професійного розвитку сприяє спонуканню студентів до активної зміни в процесі пізнавальної діяльності та самоосвіти. Аналіз наукової літератури та власні спостереження дають змогу виділити декілька способів спонукання студентів до професійного розвитку в процесі самостійної пізнавальної діяльності педагогічного ВНЗ:

1. Підвищення ефективності розвитку студентів у процесі пізнавальної діяльності під час планування та вибору способів вивчення матеріалу [62, с. 113].

2. Підвищення якості самоосвіти студентів. Ефективність спонукання студентів до професійного розвитку взаємопов'язана з активізацією їх прагнення проявити спеціальні уміння в процесі занять.

3. Розвиток швидкого сприймання інформації може сприяти підвищенню ефективності саморозвитку студентів. У процесі самоосвіти студенти активно використовують вербальне відтворення досліджуваного матеріалу. Їм необхідно запропонувати розвивати готовність до швидкого сприймання інформації та її відтворення в процесі пізнавальної діяльності. Така робота сприяє самоорганізації і самоконтролю навчальних дій студентами.

4. Розвитку пам'яті може сприяти грамотно побудована пізнавальна діяльність, спрямована на професійний розвиток особистості [74, с. 8].

5. Використання студентами самовчителів, основною метою яких є розвиток майбутніх педагогів.

Стимулювання студентів до досягнення високого рівня розвитку особистості в процесі їхньої професійної підготовки з метою забезпечення можливості подальшого ефективного саморозвитку в процесі професійної діяльності ґрунтується на рекомендаціях щодо методів реалізації умов ефективного розвитку майбутніх педагогів.

У процесі реалізації моделі можна використовувати такі систематизовані структурні завдання професійного розвитку студентів.

1. Самодіагностика мотивів, умінь, властивостей, якостей та здібностей, що сприяють розвитку особистості.

2. Співвіднесення наявних в особистості властивостей і особливостей зі структурою та змістом майбутньої діяльності.

3. Реалізація програми розвитку майбутніх учителів в умовах інформаційно-освітнього середовища бібліотеки педагогічного ВНЗ.

4. Корекція процесу розвитку студентів.

5. Аналіз результатів і наслідків професійного розвитку особистості.

Виходячи з цілей професійного розвитку, студент формує для себе загальні вказівки, якими в подальшому буде користуватися при побудові процесу саморозвитку особистості. На підставі цих положень виділяється професійно-зорієнтований спосіб самоконтролю, за допомогою якого здійснюється інформаційно-освітня діяльність студента під час навчального процесу в умовах наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ.

Таким чином, аналіз структури і сутності моделі формування готовності студентів педагогічного ВНЗ та наявності педагогічних умов до професійного розвитку у процесі інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки дає підстави зробити висновок про те, що:

– ефективність розглянутої моделі взаємопов'язана з якістю знань студентів, їх ставленням до процесу професійного розвитку та наявністю в них спеціальних умінь і навичок;

– реалізація моделі формування готовності студентів педагогічного ВНЗ до професійного розвитку в процесі самоосвіти ґрунтується на мотивації студентів особистісної спрямованості їхнього ставлення до професійного розвитку та інтелектуально-вольових можливостей студентів.

Одним із важливих складових моделі є зміст формування основ інформаційної культури студентів педагогічного ВНЗ до професійного розвитку. Основою цього змісту є навчальна програма курсу "Основи інформаційної культури студента", яка була апробована і скоректована під час її апробації. Розглянемо більш детально її основні складові.

Вступ. За умов упровадження сучасних інформаційних технологій, зростання ролі інформації в освітньому й науковому процесах, проблема формування та розвитку інформаційної культури особистості набуває виняткового значення, стає одним з пріоритетних напрямків вищої школи.

Мета та завдання дисципліни.

Курс "Основи інформаційної культури студентів" відноситься до циклу гуманітарної підготовки фахівців першого курсу всіх галузей знань, напрямів підготовки та форм навчання, викладається на підставі Інформаційного листа Міністерства освіти і науки України № 14/18.2-1776 від 23.07.2004 року.

Метою курсу є прищеплення студенту знань, умінь та навичок раціонального використання інформації та інформаційних технологій під час навчання.

Завдання курсу:

- сформувати у студентів уявлення про інформаційну культуру як важливий елемент освіти;
- навчити студентів пошуку наукової інформації з використанням інформаційних технологій;
- розвивати у студентів здібності до сприймання та оцінювання інформації з погляду повноти та достовірності;
- навчити студентів самостійно працювати з різними джерелами інформації;
- розвивати у студентів уміння оперативно орієнтуватися в потоці інформації.

У результаті вивчення курсу студент повинен знати:

- всесвітні та вітчизняні інформаційні ресурси;
- самостійно здійснювати пошук необхідної інформації у всесвітніх та вітчизняних базах даних;
- правила користування бібліотекою;
- довідково-бібліографічний апарат бібліотеки;
- правила бібліографічного опису документів різних типів;

- структуру бібліотеки;
- правила підготовки й оформлення результатів самостійної навчальної і науково-дослідницької діяльності в рефератах, курсових та дипломних роботах.

Актуальність програми. У сучасному світі щодня з'являється величезна кількість нової інформації і разом з нею зростають обсяги та рівень складності навичок її пошуку, накопичення, опрацювання, аналізу й синтезу. Саме тому існує необхідність формувати у майбутнього фахівця інформаційний стиль мислення.

Вивчення курсу дасть змогу студентам сформувати основи інформаційної компетентності; мати чітке уявлення про сучасну систему галузевої інформації; знати основні джерела інформації, навчитися знаходити необхідні відомості та користуватися ними; сформувати професійно-педагогічні вміння для оцінювання отриманої інформації, її опрацювання та використання, уміння вибирати раціональну схему пошуку необхідної інформації відповідно до поставлених навчальних чи наукових завдань; розвинути навички практичного пошуку інформації в найвідоміших інформаційно-пошукових системах та в бібліотеці університету; сформувати розуміння ролі інформаційного підрозділу як інформаційного центру університету; активізувати творче мислення, здібності, уміння, навички; правильно організувати самостійну пізнавальну діяльність.

Зміст курсу для студентів 1 року навчання

Тема 1. Бібліотека як середовище формування інтелектуальних та інформаційних ресурсів суспільства.

Вступ. Мета і завдання курсу. Інформаційна культура: визначення, поняття. Типи і види документів, необхідних для навчальної і наукової праці.

Наукова бібліотека: історія створення, структура, бібліотечні фонди. Правила користування бібліотекою. Система бібліотечно-інформаційного обслуговування. Додаткові послуги бібліотеки. Масова робота бібліотеки.

Тема 2. Бібліотека та її роль у формуванні інформаційної культури особистості.

Складові частини довідково-бібліографічного апарату бібліотеки.

Довідкові видання та робота з ними (універсальні та галузеві енциклопедії, довідники, словники).

Бібліографічні видання (реферативні журнали, інформаційні покажчики, тематичні бібліографічні списки). Періодичні видання (газети, журнали).

Система каталогів і картотек. Загальні відомості про каталоги. Каталогна картка, каталожні роздільники.

Основні правила бібліографічного опису документів. Класифікаційні та вербальні інформаційно-пошукові мови: ББК, УДК, предметні рубрики, ключові слова та ін.

Організація та структура алфавітного каталогу, правила користування.

Організація та структура систематичного каталогу, правила користування.

Бібліотечні картотеки (організація та структура): систематична картотека статей, картотека друкованих праць викладачів, картотека періодичних видань, картотека дипломних та магістерських робіт, картотека авторефератів, тематичні картотеки.

Методика складання списку використаної літератури. Бібліографічне оформлення роботи: правила цитування та наведення використаних документів. Правила групування джерел інформації в бібліографічних списках літератури.

Тема 3. Сучасні тенденції бібліотечно-інформаційних технологій. Електронні ресурси бібліотеки. Електронні ресурси локального доступу. Програма "УФД/Бібліотека". Електронний каталог (ЕК) бібліотеки. Електронні сервіси бібліотеки. Web-сайт бібліотеки, електронні ресурси віддаленого доступу.

Електронні ресурси бібліотеки. Типи інформаційних запитів та алгоритми їх виконання. Електронний каталог (ЕК): можливості пошуку, складання запиту, відбір, збереження результатів пошуку. Методика тематичного пошуку та за атрибутами в ЕК. Електронні документи, повнотекстові бази.

Web-сайт бібліотеки як інформаційний ресурс. Електронне замовлення літератури, перегляд читацького формуляру на сайті бібліотеки. Електронні бази даних на сайті бібліотеки, їх значення та використання в навчальному процесі. Освітні ресурси Інтернету. Інституційні депозитарії відкритого доступу.

Зміст курсу для студентів старших курсів:

Тема 4. Галузева бібліографія на допомогу навчальному процесу та науковій роботі.

Методика пошуку нормативно-технічної документації. Правила бібліографічного оформлення наукової роботи. Підготовка списку літератури в режимі ЕК. Доступ до інформаційних ресурсів бібліотек через систему міжбібліотечного абонементу.

Ресурси Інтернет та їх пошукові можливості. Пошук фахової інформації в мережі Інтернет. Основні пошукові системи та портали. Доступ до БД в режимі on-line. Світові електронні журнали компанії EBSCO, Proquest. Загальні правила доступу та користування. Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету, його значення та використання в навчальному процесі.

Реалізація запропонованої програми має стимулюючий характер: знайомство майбутнього вчителя з інформаційно-освітнім середовищем наукової бібліотеки спонукає його до досягнення поставлених цілей без прямої зовнішньої дії. У процесі реалізації програми студенти навчаються формулювати і переформулювати цілі та завдання свого професійного розвитку, визначатися у виборі змісту і форм діяльності, аналізувати і давати оцінку своїм діям і рівню власного професійного розвитку.

3. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ

На сьогоднішній день бібліотеки не готові дати студенту, викладачеві, науковцю якомога більш повний доступ до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів і навчити їх користуватися цими ресурсами. Стан документально-ресурсної бази не відповідає інформаційним запитам користувачів. Проте, бібліотеки вищих шкіл беруть на себе моральну відповідальність за інформаційне забезпечення педагогічного процесу, у тому числі впровадження й активне використання інформаційних технологій.

Так, відповідно до вимог Міністерства освіти і науки, визначено пріоритетні напрями здійснення подальшої діяльності бібліотек: розширення інформаційного потенціалу бібліотеки за рахунок орієнтованого формування фонду, створення власних інформаційних ресурсів і повнотекстових баз даних; розширення номенклатури інформаційної продукції та послуг з орієнтацією на можливості інформаційних технологій, сприяння впровадженню кредитно-модульної системи навчання; забезпечення документами та інформаційними ресурсами навчально-педагогічної та науково-дослідної діяльності ВНЗ; створення умов доступу користувачам до інформаційних ресурсів бібліотеки і вдосконалення сервісних послуг; формування інформаційної культури користувачів, популяризація всіх ресурсів бібліотеки та її діяльність; культурно-виховна робота зі студентами [57].

На сьогоднішній день виникає необхідність знайти новий підхід в організації роботи бібліотеки для того, щоб підтримати нові методи навчання та викладання, зокрема ті, які орієнтуються на технології, що сприяють професійному розвитку та повноцінному становленню майбутніх фахівців.

Особливо важливим, на наш погляд, є встановлення партнерських взаємовідносин бібліотеки і ВНЗ в таких напрямках: розв'язання проблеми

формування документально-інформаційного ресурсу (мається на увазі забезпечення систематичного оперативного фінансування); взаємодія бібліотеки та кафедр з питань профільного формування фонду з урахуванням книгозабезпеченості, формування інформаційної культури.

Ще однією сферою, де перетинаються інтереси бібліотеки і ВНЗ, є формування у студентів високих моральних, етичних та інших якостей особистості. Проблеми не нові, але сьогодні вони набувають особливої значущості.

Власне наукова бібліотека ВНЗ є інформаційною основою навчально-педагогічного та наукового процесів, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої значною мірою залежить якість і зміст навчання й виховання та наукових досліджень.

Інформаційне середовище визначається більшістю дослідників як умови забезпечення доступу споживачів до інформації. Функціонування інформаційного середовища не можна розглядати без зв'язку з інформаційними ресурсами – найважливішим компонентом інформаційного простору.

Стосовно ВНЗ, як правило, вживається поняття інформаційно-освітнє середовище, метою якого є задоволення освітніх (інформаційних) потреб суб'єктів освітньої діяльності шляхом забезпечення доступу до інформаційних ресурсів. В інформаційно-освітньому середовищі університету ресурсну та комунікативну функції виконує наукова бібліотека.

Навчальна і дослідницька діяльність змінюється в інформаційно-освітньому середовищі. Це помітно впливає на характер бібліотечних послуг. Фактично ефект технології зорієнтованості на дослідження і вивчення поведінки буде мати більший вплив, ніж безпосередньо прямий ефект технології зорієнтованості на бібліотечні системи і послуги. У перспективі завданням бібліотеки стає організація послуг щодо забезпечення технологічних процесів користувачів, підтримання єдності змісту і послуг в навколишньому середовищі користувачів та розвиток управління цифровими послугами.

Інформаційна мережа забезпечує можливості відкриття і використання інфраструктури на основі головних концентраторів: Google, Amazon. Колективний бібліотечний ресурс досить глибокий, водночас фрагментація і високі операційні витрати зменшують його вплив. Тому значна увага бібліотеки приділяється дослідженню можливостей і варіантів цілеспрямованого обслуговування студентів в інформаційно-освітньому середовищі, здійсненню взаємозв'язків між відкритою мережею і багатими бібліотечними послугами, які вона може надати майбутнім вчителям, перетворенню цих послуг на привабливі для значної кількості студентів. Наукова бібліотека повинна підтримувати і управляти всіма діловими процесами, тим більше, що швидко зростає попит на інформаційне середовище бібліотеки й очікування сервісу та зміни технологій.

Останніми роками створюються електронні бібліотеки (ЕБ), під якими розуміється організація масиву електронних документів, забезпечених коректним бібліографічним описом і доступних через засоби телекомунікаційного доступу для пошуку й доставки студентам.

При всьому різноманітті форм ЕБ, існують типові етапи їх створення, які в кращому випадку дублюються, що потенційно приводить до несумісності створюваних ресурсів в інформаційно-освітньому середовищі. Це стосується не тільки програмно-технічних, але і організаційно-методичних рішень.

Варто констатувати, що наукова бібліотека сьогодні розвивається завдяки використанню цифрових технологій, які призводять до нових форм роботи зі студентами, особливо у сфері накопичення, формування та використання освітньо-інформаційного середовища бібліотеки педагогічного ВНЗ [89].

Слід зазначити, що за останні роки посилюються інформаційні функції бібліотеки, активізувалося впровадження і вдосконалення інформаційних технологій.

Тож, безсумнівно, реформування освіти торкається і наукових бібліотек педагогічних ВНЗ як соціокультурного інституту, включеного в освітній простір та призначеного сприяти повноцінному становленню особистості

майбутнього педагога. У зв'язку з цим, необхідно визначити ступінь задіяності бібліотеки в реформуванні освіти і визначити пріоритетні напрями роботи та проблеми, які їй доведеться розв'язувати.

1. Упровадження нової двоступеневої системи навчання потребує інформаційної підтримки педагогічної діяльності. Перед науковими бібліотеками стоїть завдання забезпечення документально-інформаційними ресурсами як вузівської і глибокої спеціалізації (магістратури), так і широкої підготовки фахівців (бакалавра), а також надання можливості випускникам постійно поповнювати знання.

Незважаючи на бурхливий розвиток інформаційних ресурсів та інформаційних технологій, друкована продукція не втрачає свого значення як форми комунікації, джерела знання та освіти. Тим часом, існує низка проблем, які негативно позначаються на стані формування документної бази бібліотеки: обмеженість бюджетних коштів на поповнення фонду; підвищення вартості всіх видів друкованої продукції; відсутність централізованої інформації про вихід нових видань і про те, що готується до видання.

Сьогодні бібліотека ВНЗ не може виконувати свої функції без продуманого цілеспрямованого формування своїх фондів. Тому одним з основних напрямів інформатизації бібліотеки залишається формування й розвиток документної бази відповідно до профілю ВНЗ і стану книгозабезпеченості.

Особливо гостро стоїть проблема поповнення фонду науковими виданнями. Надходження їх незначні, не рахуючи наукових журналів, в той час як ставиться завдання збільшення фондів наукової літератури, включаючи цифрові повнотекстові колекції.

2. Упровадження кредитно-модульної системи в організацію навчального процесу є однією з найважливіших умов реформування освіти у контексті Болонських ініціатив та передбачає, з одного боку, підвищення рівня та якості інформаційного забезпечення навчального процесу, з іншого боку – активізацію самостійної роботи студента з інформаційними ресурсами, від ефективності

якої безпосередньо буде залежати рівень професійного розвитку майбутніх фахівців.

Стрімкий розвиток нових інформаційних технологій є потужним чинником зростання впливовості вміння користуватись інформаційними ресурсами в освіті. Кількість і різноманітність інформаційних ресурсів швидко збільшується і разом з ними зростають обсяг і рівень складності знань і умінь інформаційної культури. Дуже важливо навчити студентів працювати з інформаційними потоками, електронними каталогами, інформаційними бібліотечними ресурсами, повнотекстовими друкованими виданнями. Безсумнівно, ефективність інформаційної підготовки студентів багато в чому залежить від розуміння її необхідності як викладачами, так і студентами.

У численних публікаціях, присвячених реформуванню вищої освіти, визнано, що інформаційна підготовка студентів вкрай необхідна, а значить, активізується і буде затребувана робота наукової бібліотеки ВНЗ з формування інформаційної культури та створення інформаційно-освітнього середовища.

Ефективність формування інформаційної культури залежить від рівня інформаційного середовища. Стосовно ВНЗ інформаційне середовище створюється професійною діяльністю викладачів та використанням бібліотекою нових інформаційних технологій:

а) професійна діяльність викладачів кафедр повинна здійснюватися за двома напрямками: науково-дослідні роботи, пов'язані з формуванням інформаційної культури студентів; практичне застосування основ комп'ютерної грамотності й розуміння закономірностей інформаційних процесів, передавання знань, навичок і умінь викладачів у викладі того чи іншого матеріалу при вивченні дисципліни, використання інформаційних ресурсів у професійній діяльності;

б) діяльність бібліотеки, спрямована на впровадження нових інформаційних технологій; партнерство (співробітництво) бібліотеки і кафедр щодо створення інформаційно-освітнього середовища.

Досить перспективною у формуванні інформаційно-освітнього середовища є співпраця бібліотеки з кафедрами, в процесі якої передбачається оцінювання викладачами інформаційних ресурсів бібліотеки, оновлення і переосмислення методів надання інформаційних послуг і методів формування інформаційної культури.

Для забезпечення ефективності впливу інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки на професійне становлення майбутнього педагога обов'язково треба вирішити питання перетворення бібліотеки з пасивного суб'єкта впливу на активного, який має колосальний потенціал у цьому напрямі. Перші кроки вже зроблено – тривають активні пошуки можливостей якнайширшого інформаційного забезпечення користувачів.

Інформаційне забезпечення бібліотеки педагогічного ВНЗ займає вагомe місце в електронних довідково-інформаційних ресурсах [25]:

- науково-бібліографічній;
- інформаційно-аналітичній;
- довідково-бібліографічній;
- культурно-просвітницькій діяльності бібліотеки.

Науково-бібліографічна діяльність забезпечує відповідність змісту інформації потребам студентів (користувачів), повноту, своєчасність, форму подання. Нові технології, стрімкий розвиток інформаційної індустрії диктують зміни в характері та змісті роботи бібліотеки, але водночас і надають нові можливості для бібліографічного пошуку.

Науково-бібліографічна діяльність бібліотеки спрямована на:

– забезпечення універсальних можливостей пошуку інформації як у традиційній, так і в електронній формах, за допомогою мережевого доступу до вітчизняних і світових електронних інформаційних ресурсів;

– нарощування потенціалу власних баз даних шляхом поповнення та представлення їх у локальній мережі;

– науково-інформаційне забезпечення навчального процесу та науково-дослідницької діяльності викладачів, співробітників і студентів педагогічного ВНЗ [32].

Наукова бібліотека стосується організації та проведення бібліографічних оглядів та відкритих переглядів літератури для викладачів кафедр та студентів педагогічного університету. Активно використовується така форма бібліографічного інформування, як вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ). Спеціально розроблений опитувальний лист сприяє максимально якісному доведенню бібліографічної інформації до споживача відповідно до його запитів. Викладачі та студенти мають змогу отримати консультацію щодо присвоєння шифру УДК під час написання студентських статей у співавторстві з викладачами та правильності оформлення бібліографічних джерел під час написання курсових, дипломних, магістерських робіт та інших видів навчально-дослідної роботи.

З метою пропаганди і розкриття наукової та культурної спадщини видань, що зберігаються у фондах бібліотеки, проводяться наочні, віртуальні й тематичні виставки.

Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек полягає в навчанні студентів і викладачів методів роботи з інформацією і популяризації бібліотечно-бібліографічних знань, а також цілеспрямованій підготовці для студентів (користувачів) інформації, яка включає використання нових інформаційних технологій.

Довідково-бібліографічна діяльність – це сукупність довідкових і бібліографічних знань, бібліотечних каталогів та картотек, призначених для інформування і популяризації друкованих творів та інших документів залежно від інформаційних потреб студентів та викладачів педагогічного ВНЗ.

До основних видів довідково-бібліографічної роботи відносяться *бібліографічні довідки і бібліографічні консультації*, видані відповідно до одноразових бібліографічних запитів користувачів.

Бібліографічна довідка розкриває відомості про друковані твори та інші документи, або фактичні відомості, виявлені в них і видані відповідно до разових бібліографічних запитів студентів. За формою довідки бувають письмові та усні. Тип бібліографічної довідки визначається змістом одноразового бібліографічного запиту і не залежить від форми відповіді.

Довідки поділяються на такі види:

1. Тематичні.
2. Бібліографічні уточнювальні.
3. Адресно-бібліографічні.
4. Фактографічні.

У процесі довідково-бібліографічного обслуговування часто виникає необхідність надання читачам допомоги у вигляді консультацій.

У *культурно-просвітницькій роботі* педагогічного ВНЗ бібліотека використовує як випробувані часом, так і нові підходи, напрями та форми культурно-масової роботи, а саме:

- критично-аналітичні способи;
- ілюстративні;
- рекомендаційно-інформаційні.

Передбачається активна участь студентів у заходах культурно-виховної спрямованості й акцентується увага на здійсненні критичного творчого підходу до діалогу з учасниками дискусій, а також до спілкування учасників між собою. Результатом обміну поглядами має стати формування певної громадської думки.

Значну увагу наукова бібліотека відводить просвітницькій роботі відповідно до напрямку навчального закладу: вихованню у студентської молоді відповідального ставлення до навчання, відповідальності за свою професійну підготовку, поваги до обраної професії. Значне місце відводить пропагуванню педагогічної, методичної та психологічної літератури, проводить заходи на допомогу навчально-виховному процесу, бере активну участь у загальноуніверситетських заходах, Тижнях факультетів, Днях кафедр.

Одним із пріоритетних напрямів роботи бібліотеки як зберігача духовної спадщини є висвітлення історичних подій, ознайомлення з історією, етнографією та природою рідного краю, літературним надбанням, архітектурними пам'ятками [72; 90].

Під час проведення заходів бібліотека повинна відводити належне місце популяризації книг, творів мистецтва, що стали надбанням української культури, та ознайомленню з творчістю видатних людей нашого регіону та держави.

Культурно-виховна робота повинна проводитися в тісній співпраці бібліотеки з виховним відділом університету, заступниками деканів з виховної роботи та кураторами академічних груп. Програми заходів складаються з урахуванням специфіки навчання, особистісних, вікових, індивідуальних властивостей студентів, а також досвіду кураторів щодо визначення професійної спрямованості студентів, виявлення їхніх потреб та інтересів й аналізу рівня вихованості студентів.

Бібліотека в культурно-просвітницькій діяльності підтримує тісні зв'язки з іншими бібліотеками та освітніми закладами, культурно-мистецькими та соціальними центрами, обласними спілками художників та письменників.

Бібліотечно-інформаційну роботу педагогічного ВНЗ у процесі виховної діяльності студентської молоді поділяють на критико-аналітичну, позитивно-ілюстративну, рекомендаційно-інформаційну [70, с. 2].

До критико-аналітичних заходів відносять дискусії, обговорення книг, вечори запитань і відповідей, "круглі столи", читацькі конференції за книгами. Ці заходи сприяють виробленню у студентів умінь і навичок критичного мислення, формують етично-естетичні погляди і смаки.

Ілюстративними заходами є вечори-зустрічі, вечори-портрети, тематичні вечори (літературні, вечори-конкурси, КВК), тематичні літературні екскурсії, краєзнавчі подорожі, години пам'яті.

До рекомендаційно-інформаційних заходів відносяться усні журнали, презентації книг, тематичні бібліографічні огляди, педагогічні читання. Мета

зазначених заходів – зацікавити читачів, переконати в необхідності читання рекомендованої літератури, забезпечити інформацією про художні твори, актуальні питання фахової літератури, сприяють підвищенню загальнокультурного і професійного рівня [90].

Таким чином, взаємодія наукової бібліотеки з користувачем передбачає, що його бібліотечно-інформаційне обслуговування постає незалежно від того, чи знаходяться документи, які цікавлять студента, у стінах наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ, а від того, чи якісно та своєчасно бібліотека організовує доступ до них, застосовуючи сучасні високоефективні технології, створюючи бібліотечні продукти.

З метою забезпечення інформаційних потреб студентів, комунікації стають одними з найважливіших елементів формування нового інформаційного суспільства, суспільства, яке спирається на знання та інформаційно-комунікативні технології (ІКТ).

Отже, необхідно обов'язково поширювати власні можливості на впровадження нових інформаційних технологій, а саме створення електронної бібліотеки та корпоративний обмін, які найкраще підходять для забезпечення сучасних наукових інформаційних комунікацій в електронному просторі. Електронна бібліотека – перспективний засіб організації з доставки документів користувача та його обслуговування.

Одним з основних напрямів підвищення ефективності впливу інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки на процес професійного розвитку майбутніх учителів повинно стати їхнє науково обґрунтоване навчання, спрямоване на ознайомлення з можливостями раціонального використання вищеперерахованих досягнень бібліотеки задля задоволення власних інформаційних потреб. З цією метою науковою бібліотекою вводиться пропедевтичний курс "Основи інформаційної культури студента" (див. п.2), який читають бібліографи та працівники відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення.

Ще одним, не менш важливим питанням забезпечення професійного розвитку майбутніх учителів в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки ВНЗ є вирішення проблеми забезпечення користувача необхідною науковою інформацією в найкоротший термін.

На наш погляд, зазначена ситуація так само має методологічно-проблемний характер, у чомусь може бути суперечлива, що потребує більш детального дослідження, але врахування сутнісних характеристик інформації необхідно враховувати в першу чергу.

Практика звернення студентів ВНЗ до Інтернет-ресурсів за допомогою методичного характеру, наприклад, з практичного засвоєння методики досліджень, показала, що численні дослідження, які проводяться на видавничих та інших сайтах про зміст інформації, її оформлення й читацькі запити, не мають зворотного зв'язку [40, с. 33-38]. Як з'ясувалося, вони часто формальні. Включення в дискусію або рецензування не дає змогу чітко визначити проблему зворотного зв'язку. Ми переконані, що по-справжньому відповідальним і обов'язковим може бути тільки сайт власної бібліотеки, той, за який відповідаєш сам. І дослідження в Інтернет-просторі необхідно проводити так само, самим бути послідовними у всьому: якщо ви щось запитали і вам відповіли – ви так само зобов'язані відповісти. Культура спілкування підтримує культуру читання, одне без іншого не існує.

З метою професійного розвитку майбутніх педагогів колектив наукової бібліотеки ВНЗ повинен працювати в тісному контакті з факультетами, на запрошення кафедр, викладачів проводити виступи з оглядами книг і журналів, бесідами на засіданнях кафедр, відкритих заняттях, кураторських годинах, тематичних вечорах.

Професійний розвиток студентів засобами інформаційно-освітнього середовища бібліотеки здійснюється також у процесі надання користувачам інформаційних ресурсів, навчання студентів інформаційної культури.

Не можна відкинути ні функціонального, ні технологічного підходів до проблем бібліотекознавства, наприклад, функціональною особливістю

бібліотеки педагогічного ВНЗ є підтримка навчально-виховного процесу, який на сучасному етапі формування інформаційного суспільства може бути забезпечений за допомогою розвитку інформаційних технологій. І саме ця функція потребує збереження традиційних гуманітарних цінностей.

Будь-яка діяльність має динаміку розвитку, на шляху якої виникають проблеми технічного і методологічного порядку, зокрема, людину завжди будуть цікавити інформаційні потреби, перш за все, особистості. Візьмемо за приклад таке джерело інформації, як електронні підручники та посібники, які використовуються в аудіовізуальному мобільному діапазоні, більш витратні для бібліотечних електронних ресурсів, які можуть швидко застаріти і вчасно не оновлюватися. Матеріальна база бібліотек не встигає за технологічним прогресом. Однієї оцифровки тут недостатньо, потрібно паралельне, професійне озвучення тексту. Такі запити поки не мають масового характеру, але за методологією когнітивного розвитку і логікою динамічного освоєння простору знань вони цілком виправдані. Не завжди є можливість прочитати весь текст, необхідний для підготовки до іспитів, можна раціонально використовувати час, прослухавши його в транспорті, під час домашньої праці тощо.

Прикладом методологічного відставання за інформаційними технологіями є у відсутність посилань у каталогах бібліотек на електронну адресу повнотекстових сайтів. У відповідь на запитану літературу, бібліотеки, як і раніше, відображають лише свій фонд, хоча знають про відсутність необхідної користувачам літератури в ньому. Це особливо стосується бібліотек навчальних закладів, де потрібна ще й велика екземплярність, однак забезпечити її не завжди можливо, а іноді й не раціонально.

Існує і інша проблема. Якщо направити всю роботу на створення умов доступу до запитуваної інформації, чи не втратиться спрямованість на читання, яке було наріжним каменем бібліотек із самого початку їх зародження? Слід визнати, що втратиться. Без того формальний, а тепер ще технологічний підхід

до книги і читання сьогодні досягне свого апогею. Студент університету часто не володіє методикою наукової роботи навіть на рівні написання реферату [84].

Сайти бібліотек повинні містити не тільки бібліографічну, рекламну та іншу, часто формальну інформацію, але відпрацювати оптимальну форму спілкування з користувачами і проводити дослідницькі програми з метою підвищення інформаційної культури, культури спілкування, культури читання, організаційної культури майбутніх педагогів.

Самостійна робота займає одне з провідних місць у навчальній діяльності студентів. Вона повинна бути усвідомлена як вільна за вибором, внутрішньо мотивована діяльність. СР передбачає виконання цілої низки дій, які входять до неї: усвідомлення мети своєї діяльності, прийняття навчального завдання, надання йому особистого сенсу, самоорганізація у розподілі навчальних дій за часом, самоконтроль тощо.

Функція організації самостійної роботи студентів відображає функціонування в конкретних умовах:

- зовнішніх: місце навчання, приміщення, оснащеність робочого місця приладами, навчально-методичне забезпечення;
- внутрішніх: стан здоров'я, властивості характеру, знання, вміння, навички, позитивна мотивація.

Умови можуть змінюватися, тому необхідно привести СРС у відповідність з новими умовами за допомогою здійснення функцій регулювання та корекції.

Величезну роль в організації зовнішніх умов СРС відіграє наукова бібліотека ВНЗ. Якість впливу самостійної діяльності студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки ВНЗ на професійний розвиток багато в чому залежить від наявності в їхніх діях стійкої позитивної мотивації та спрямованості на педагогічну професію, що вимагає реалізації принципу рефлексивності.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень і власний досвід педагогічної діяльності дозволяє визначити етапи та зміст процесу професійного розвитку

студентів педагогічного ВНЗ. До них були віднесені: стимулювання студентів до професійного розвитку; попередня підготовка студентів до саморозвитку (теоретична і практична); педагогічний супровід професійного розвитку студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки; аналіз досягнутого студентами рівня професійного розвитку.

Наші спостереження дозволяють виокремити такі способи стимулювання студентів до професійного розвитку в процесі самостійної пізнавальної діяльності як користувачів наукової бібліотеки:

Перший спосіб – підвищення якості самоосвіти студентів. На основі аналізу ряду досліджень можна зробити висновок про фактори, які сприятимуть підвищенню якості розвитку студентів і ефективності їхньої самоосвіти.

Ефективність спонукування студентів до професійного розвитку взаємопов'язана з активізацією їхнього прагнення проявити спеціальні уміння, необхідні для професійного розвитку (наприклад, уміння швидкочитання, уміння використовувати самовчителі, уміння розвивати свою пам'ять тощо).

Другий спосіб – розвиток швидкочитання, що сприятиме підвищенню ефективності професійного розвитку. У процесі самоосвіти студенти активно використовують вербальне відтворення досліджуваного матеріалу. Їм необхідно запропонувати розвивати готовність до швидкісного читання під час читання в процесі пізнавальної діяльності. Таким чином ми сформуємо готовність до швидкочитання в процесі відтворення різноманітних текстів під час семінарських і практичних занять з дисциплін педагогічного циклу (теорія навчання, теорія виховання, педагогічні технології, практика).

Така робота сприяє самоорганізації та самоконтролю навчальних дій студентами.

Третій спосіб полягає у використанні студентами самовчителів, основною метою яких є професійний розвиток майбутніх педагогів. Самовчителі за різними напрямками знань повинні використовуватися студентами на різних рівнях пізнавальної діяльності.

Стимуляція студентів до досягнення високого рівня розвитку особистості в процесі їхньої роботи в бібліотеці для забезпечення можливостей подальшого ефективного професійного розвитку ґрунтується на загальних рекомендаціях щодо методів реалізації умов ефективного професійного розвитку майбутніх педагогів.

Підвищенню ефективності професійного розвитку сприяють спеціальні способи супроводу студентів, які обґрунтовані в сучасному педагогічному та психологічному знанні. Ці способи супроводу спочатку використовуються під час занять та тренінгів педагогічного та психологічного супроводу розвитку студентів й під керівництвом педагогів, і тільки після засвоєння та набуття досвіду представлених викладачем способів студенти починають використовувати їх в процесі інформаційно-освітньої діяльності.

З метою спонукання і підготовки студентів до підвищення рівня професійного розвитку можна використовувати самоінструктажі перед початком їхньої самостійної пізнавальної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки ВНЗ.

Самоінструктаж, на нашу думку, варто проводити шляхом читання заздалегідь підготовленого для самоінструктажу тексту, прослуховування записів, перегляду спеціально приготовлених відеороликів. Самоінструктаж може застосовуватися з метою підвищення ефективності професійного розвитку під час пізнавальної діяльності на основі реалізації умов ефективної роботи пам'яті.

В якості об'єкта самоконтролю може виступати готовність студентів до визначення індивідуального часового інтервалу, у процесі якого вони здатні здійснювати діяльність з самоосвіти, спрямовану на процес професійного розвитку. Чергування різних видів діяльності сприяє зниженню стомлюваності студентів. З цією метою, а також для зменшення інтерференції досліджуваного матеріалу, можна запропонувати поєднувати різні види діяльності. При цьому можна використовувати різноманітні заняття щодо цілеспрямованого професійного розвитку студентів.

Використання різноманітних за структурою і змістом занять у якості основи цілеспрямованого професійного розвитку студентів сприятиме поліпшенню планування студентами своєї навчальної і позанавчальної діяльності.

З метою підвищення ефективності дій студентів під час самоосвіти можна цілеспрямовано навчати їх продуктивному здійсненню пізнавальної діяльності та забезпечувати їх спеціально для цього призначеною літературою і засобами (наприклад ознайомлення студентів з методами раціоналізації та оптимізації самостійної роботи з інформаційними ресурсами) [79].

Частиною такого навчання повинна бути теоретична підготовка, яка передбачає: пояснення умов ефективної роботи пам'яті та особливостей їх застосування в процесі пізнавальної діяльності; вивчення алгоритмів і методів ефективного вивчення навчального матеріалу; пояснення і опис технологій розвитку швидкочитання тощо.

Іншою частиною навчання може бути практична підготовка студентів. На таких заняттях з формування інформаційної культури студенти можуть відпрацьовувати прийоми швидкісного читання, алгоритми вивчення навчального матеріалу, прийоми зосередження, прийоми релаксації тощо.

З метою досягнення високого рівня професійного розвитку можна також використовувати спеціальні тренінги. Наприклад: заняття з розвитку швидкочитання, заняття з розвитку пам'яті, заняття з розвитку впевненості в собі під час опрацювання джерел інформації тощо.

Тренінг є сильним засобом впливу на особистість студентів у процесі підвищення ефективності професійного розвитку. Тренінги можуть сприяти певному підвищенню працездатності, якості й швидкості запам'ятовування матеріалу, прискоренню й підвищенню ефективності розвитку, позитивної зміни настрою, самопочуття, емоційного розвантаження [56; 59; 78].

У процесі тренінгу студенти вивчають основи самопереконання, самонавіювання, релаксації і заспокоєння, зосередження на досліджуваному

матеріалі; вихід із стресового стану; стимуляцію позитивних емоцій та настрою, мотивації, сили волі та ін.

Проведення регулярних тренінгів для студентів під керівництвом педагога сприяє формуванню у них необхідних професійних умінь.

У процесі формування самостійної читацької активності студентів необхідно спиратися на особистісно-орієнтований підхід, тому що взаємодія майбутніх учителів з бібліотекою має бути зорієнтована на цілеспрямовану, спеціально організовану комунікативну діяльність у рамках суб'єкт-суб'єктних відносин, з урахуванням задоволення читацьких інтересів і потреб студентів. Крім того, особистісний підхід передбачає взаємодію майбутнього вчителя з працівниками бібліотек на основі їх позитивного ставлення та виявлення індивідуальних можливостей за рахунок максимального використання творчої читацької активності та вмілої реалізації зворотного зв'язку. В основі особистісно-орієнтованого підходу лежить визнання індивідуальності, самоцінності, самобутності кожного студента, його розвитку як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктним досвідом, який він отримує в інформаційно-освітньому середовищі наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ.

Таким чином, аналіз змісту та методики професійного розвитку студентів педагогічного ВНЗ в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки дозволяє зробити висновок про те, що:

– ефективність реалізації цієї методики ґрунтується на наступних принципах: суб'єктивності, адекватності, індивідуальності, рефлексивності, гуманізму, культуровідповідності;

– ефективність розглянутої методики взаємопов'язана з якістю знань студентів, їх ставленням до процесу професійного розвитку і наявністю у них спеціальних умінь і навичок майбутньої професійної діяльності;

– реалізація даної методики ґрунтується на мотивації студентів до професійного розвитку, особистісної спрямованості їхнього ставлення до професійного розвитку та інтелектуально-вольовими можливостями студентів.

Розглянемо напрями педагогічного впливу наукових бібліотек на професійний розвиток майбутніх учителів.

Сучасні вимоги, що пред'являються до якісного навчання, передбачають розвиток бібліотеки вищої школи відповідно до тих тенденцій, на яких будується навчальний процес.

Подальша робота спрямовується на активізацію діяльності тренінг-центрів бібліотеки з проведення регулярних занять з навчання різних груп користувачів пошуку інформації в мережі Інтернет, роботі з електронними каталогами та різними програмами, індивідуальних консультацій, семінарів з різних питань за заявками від кафедр, студентських груп або бібліотечних підрозділів.

Заощадити кошти на літературу, не погіршуючи при цьому якість навчального процесу, допомагає техніка і сучасні технології. Це і сканування найбільш запитуваних навчальних посібників, здійснення запису на компакт-диски різних курсів лекцій, створених викладачами.

Є можливість також залучати студентів до створення електронних хрестоматій з різних дисциплін. Електронний матеріал – це і збереження оригіналу, й економія коштів, і, нарешті, можливість задовольнити фактичний попит на видання.

Розвиток нових автоматизованих технологій у бібліотечному процесі потребує впровадження нових форм діяльності у всіх підрозділах. Створені ними електронні бібліотеки, мережеві технології відіграють величезну роль у навчанні та спілкуванні. Але в роботі наукових бібліотек ВНЗ найголовнішим і найважчим залишається робота зі студентами.

У науковій бібліотеці педагогічного ВНЗ така робота повинна здійснюватись за двома напрямками:

1. Під час навчальних занять:

- у бібліотеці за навчальним планом проводяться заняття з основ бібліотечно-бібліографічних знань;

– під час навчальних (аудиторних) занять викладачі залучають бібліотекарів до організації тематичних літературних виставок, оглядів і бесід, створення списку літератури.

2. Позанавчальний час:

– бібліотекарі викладають курс "Основи інформаційної культури студента";

– працівники бібліотеки за окремо складеним планом проводять цикл заходів у бібліотеці та гуртожитках студмістечка, до організації яких обов'язково долучаються представники, куратори, керівництво з позанавчальної роботи факультетів і студмістечка.

При цьому одним пріоритетних напрямів роботи вважаємо впровадження й освоєння нових інформаційних технологій, інноваційних проєктів.

Розглянемо тепер суб'єкти бібліотечного педагогічного впливу на студентів ВНЗ. Одним з перших можна вважати самого працівника бібліотеки. Будучи зберігачем і пропагандистом інформаційних багатств, працівник наукової бібліотеки ВНЗ не може не бути їх знавцем. Щодня стикаючись зі світом знань при підготовці заходів або в бесідах про прочитане, працівник бібліотеки підвищує свій інтелектуальний і духовний рівень. Інший суб'єкт бібліотечного педагогічного впливу – користувач бібліотеки, роль якого не можна недооцінювати, оскільки в багатьох питаннях він виступає на рівних.

Охарактеризуємо педагогічні методи, які використовує бібліотека.

По-перше, на відміну від ВНЗ, методи педагогічного впливу в бібліотеці засновані на вільному, короткочасному спілкуванні працівника бібліотеки й користувача і спрямовані не лише на студентів, а й на викладачів та інших користувачів.

По-друге, безпосередній вплив можливий лише за бажання користувача, наявності в нього вільного часу, а головне, інтересу до пошуку інформації, бібліотеки, особистості працівника бібліотеки. Іншими словами, бібліотечна педагогіка заснована на добровільності та активності користувача, на його явному прагненні до знань.

По-третє, методи бібліотечної педагогіки нерідко припускають ситуацію, за якої один суб'єкт (працівник бібліотеки) та інший суб'єкт (користувач) педагогічного впливу міняються місцями тому, що користувач бібліотеки за своїми знаннями, умінням і особистісним якостям не поступається працівнику бібліотеки й щедро ділиться цим багатством. Усі перераховані вище характеристики разом відповідають методам педагогіки співробітництва, головна мета якої – виховання самостійності користувачів у пошуку інформації, її сприйнятті, використанні бібліотеки за принципом "я сам".

Усі методи бібліотечної педагогічного впливу можна умовно поділити на групи за кількома критеріями. За типом впливу на користувача виділяють методи, які застосовуються в процесі безпосереднього контакту працівника бібліотеки й користувача (індивідуальна бесіда, обмін думками, дискусія, обговорення книг, наукових статей, інформаційних матеріалів, взаємна бібліографічна інформація тощо) і зумовлені опосередкованим впливом бібліотеки на користувача та працівника бібліотеки (виставки, організація каталогів і бібліотечного фонду при відкритому доступі). Сила впливу цих методів залежить від багатьох факторів: їх наукового опрацювання, урахування характеристик користувачів та працівників бібліотеки, застосування технічних, лінгвістичних та інших засобів тощо. Нерідко вона проявляється спонтанно, ситуаційно, інтуїтивно, але завжди цілеспрямовано й педагогічно осмислено з боку працівника бібліотеки [82, с. 100-101].

За видом використовуваної при педагогічному впливі інформації методи поділяються на ті, що впливають за допомогою первинної інформації, і ті, що застосовують вторинну (бібліографічну) інформацію. Останні (огляди, рекомендаційні списки і покажчики, каталоги і картотеки) також містять суттєвий педагогічний потенціал і становлять важливу частину бібліотечної педагогіки.

За спрямованістю впливу виділяють методи односторонньої дії (книжкові виставки, каталоги і картотеки, рекомендаційні бесіди, лекції та тематичні вечори) та методи двостороннього впливу як на користувача, так і на

працівника бібліотеки (бесіди та дискусії про опрацьований матеріал, залучення до участі в підготовці та проведенні масових заходів) [82, с. 102].

За кількістю об'єктів впливу методи можна поділити на індивідуальні, групові і масові. Природно і найбільш відчутно бібліотечний педагогічний вплив проявляється у процесах, пов'язаних із спілкуванням працівника бібліотеки і користувача, тому що за умови безпосереднього спілкування найлегше визначити рівень його професійного розвитку, широту кругозору, правоту і силу моральних переконань, виявити або сформулювати професійний інтерес, систему в пошуку та обробці інформації, полегшити самостійний добір необхідної літератури. Їхнє спілкування, незважаючи на короткочасність, має систематичний характер, що дає змогу зробити даний процес динамічним і розвиває особистість користувача, особливо студентів. При цьому ефективність педагогічного впливу багато в чому залежить від комунікативних умінь працівника бібліотеки, від володіння ним здатністю психологічного та педагогічного впливу на різні категорії студентів.

Для ефективності процесу професійного розвитку майбутнього педагога важливо, щоб уже при першому відвідуванні наукової бібліотеки в нього виникало відчуття комфортності, взаємної привабливості. Тому працівник бібліотеки повинен володіти прийомами психотехніки, що дасть змогу досягати у різних категорій користувачів взаємного розуміння, позитивного емоційного ставлення на підсвідомому рівні.

Важливе значення мають методи, обумовлені опосередкованим впливом наукової бібліотеки ВНЗ на студента. Адже ще до того, як студент звернеться до працівника бібліотеки, він складе думку про бібліотеку за її інтер'єром, простотою орієнтації. Пізніше багато залежатиме від організації фонду, якості пошукового апарату, від роботи працівників бібліотеки з розкриття фонду, забезпечення доступності інформації. Сила впливу цих методів залежить від урахування інтересів та рівня інформаційної культури студента, професіоналізму працівника бібліотеки, використання технічних, лінгвістичних, художніх засобів. Так, наприклад, у науковій бібліотеці

педагогічного ВНЗ повинно бути більше науково-методичних засобів: добре впорядкований систематичний та електронний каталоги, відповідні меблі та технічне забезпечення, зони для пошуку та обробки інформації, можуть бути постійно діючі виставки нових надходжень.

Незамінним у роботі з невідготовленими студентами залишається метод керівництва пошуком інформації, причому не тільки студентів, а й викладачів, тому що суть цього методу в тому, щоб допомогти в організації послідовного пошуку інформації. Потреба в такому пошуку тим більша, чим нижча базова освіта.

Одним з головних методів керівництва пошуком інформації вважають "метод перемикання" або "теорію мостів", коли відбувається активне втручання у підбір літератури, заміна книги певного автора на іншу, з погляду працівника бібліотеки, більш корисну. При цьому перемикання має право на існування не як заміна однієї опрацьовуваної теми іншою, а лише як розширення тематики пошуку студента. Ефективним цей метод може стати в тому випадку, якщо працівник бібліотеки врахує специфіку психології сприйняття наукового тексту конкретним студентом. Користуватися цим методом треба особливо обережно й уважно, оскільки активне втручання відштовхує студента, схильного недооцінювати думку працівника бібліотеки. Метод "перемикання" неприйнятний і для студента, що віддає перевагу самостійному добору інформації.

Провідним засобом впливу на пошук літератури є індивідуальна рекомендаційна бесіда. У бібліотечній практиці розроблено декілька прийомів побудови такої бесіди: "інформація-приманка", "інформація для Вас", ідентифікація ("приманкою" слугує ототожнення поглядів студента з іншими науковими поглядами та ідеями), персоніфікація (посилання на авторитет конкретної особистості та її науковий досвід) [82, с. 100-115].

Педагогічний вплив наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ не обмежується тільки індивідуальним спілкуванням працівника бібліотеки з окремими студентами, воно продовжується і в інших формах бібліотечної

роботи – груповій та масовій. Працюючи з групами студентів, формуючи їх, важливо враховувати соціально-психологічні особливості студентів. До найбільш поширених принципів групування відносяться віковий, освітній, профільний, за рівнем інформаційної та загальної культури, за інтересами. Серед способів групування слід назвати роботу з академічними групами у ВНЗ.

Існує багато форм роботи з групою, іншими словами, форм масової роботи. До традиційних класичних бібліотечних форм відносять бесіду, огляд, інформаційну конференцію й обговорення літератури, тематичний вечір, День наукової інформації. Однак працівники бібліотеки постійно працюють над створенням нових форм. Один із способів полягає у внесенні до традиційної форми елементів інших форм роботи. Наприклад, до програми інформаційної конференції можна включити конкурс, тестування або анкетування, перегляд відеоролика або театралізованого дійства, а засідання клубу за інтересами обов'язково проводити з чаюванням. Серед інших форм можна назвати прес-конференції та круглі столи, політичні дискусії та аукціони книг, заочні подорожі та екскурсії, ділові ігри та літературні суди, бенефіси студентів тощо.

Підсумовуючи вищесказане, ще раз підкреслимо, що наукова бібліотека педагогічного ВНЗ – складне утворення. Вона виступає як повноцінний інститут, спрямований на здійснення цілої низки зовнішніх функцій: інформаційної, педагогічної, меморіальної, рекреаційної та інших. При цьому всі вони настільки взаємозумовлені, що за умови втрати однієї знижується можливість виконання інших. З іншого боку, взаємопроникнення зовнішніх соціальних функцій створює єдиний потужний потік бібліотечного впливу на студентів, а отже, наукова бібліотека ВНЗ продовжує відігравати важливу роль у професійному розвитку та становленні особистості студента як висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця в сучасних умовах праці.

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

З метою підвищення ефективності оцінювання результатів рекомендуємо створити службу моніторингу й діагностики професійного розвитку студентів. Педагогічний моніторинг розглядається як форма організації, збору, зберігання, обробки та розповсюдження інформації про професійний розвиток студентів ВНЗ, яка забезпечує безперервне спостереження за її станом, оцінку ефективності досягнення поставленої мети та прогнозування її розвитку.

Система моніторингу включає в себе такі елементи:

- об'єкти, щодо яких збирається інформація;
- способи збору, зберігання і обробки інформації;
- канали (шляхи) збору інформації;
- критерії та показники, за якими збирається інформація;
- процедури обробки інформації.

Моніторинг повинен проводитися за трьома етапами:

- 1) попередній зріз (на початку навчального року);
- 2) проміжний зріз (середина навчального року);
- 3) заключний зріз (кінець навчального року).

Другий (проміжний) зріз є допоміжним, тому за певних обставин його можна виключити.

На першому етапі, окрім узагальнених показників професійного розвитку майбутнього учителя, рекомендуємо провести діагностику інших показників:

- мотиви вибору професії педагога (додаток Д), мотиви, які є першочерговими факторами у виборі професії, упродовж навчання змінюються, отже якщо студент усвідомлював би, які знання, навички, уміння й професійно важливі якості необхідні для педагога, тоді б не виникала проблема формування мотивів професійної діяльності;

- рівень проінформованості та усвідомлення своєї майбутньої професії (див. додаток З);

– особистісні здібності майбутнього вчителя до педагогічної самоорганізації та фактори, що заважають або стимулюють цей процес (додаток В);

– проведення індивідуальної бесіди з метою уточнення діагностування особистісних якостей (Додатки Б і Е): професійну мотивацію і професійні здібності, а саме: вміння студента оцінювати свій професійний розвиток, розв'язувати професійні завдання, будувати професійне спілкування, планувати свій особистісний професійний розвиток.

На початку бесіди потрібно створити атмосферу довіри між студентом і експериментатором, схилити майбутнього вчителя до спілкування. Переконатись у тому, що він розуміє сутність запитань, які йому ставили. Під час аналізу й оцінювання відповідей особливу увагу необхідно приділяти якісному змістовному смислу відповідей студентів, наприклад, звернути увагу на активність студентів при самооцінюванні, визначені планів свого внутрішнього професійного росту, намагання не тільки відповідати на готові питання, але й вийти за межі цих запитань і окреслити свої особистісні проблеми професійного розвитку. Крім відповідей студента на запитання, експериментатор повинен фіксувати також його поведінку, ступінь управління своїм емоційним станом, мовою тощо.

Вважаємо важливими і такі методи діагностування професійного розвитку студентів.

Метод вільного самоопису. Студентам першого курсу пропонується описати педагога-ідеала й ті професійно важливі якості, які вони вважають необхідними для вчителя-майстра. З цією метою досліджувані писали роботу на тему: "Яким повинен бути вчитель?", де студенти висвітлювали такі питання:

1. Кого Ви вважаєте за ідеал учителя, якого б Ви хотіли наслідувати?
2. Чому у своїй професійній діяльності Ви хотіли б наслідувати саме цей ідеал?

3. Якими професійно значущими якостями повинен володіти педагог-майстер?

Зміст самоописів піддається як якісному, так і кількісному аналізу за допомогою контент-аналізу. Концептуальну основу останнього становить опис професіограми вчителя, що міститься в підручнику "Педагогіка" під редакцією С. Максим'юка [52, с. 192]. Можна за основу прийняти інші професіограми вчителя.

Методика Ф. Фідлера [64, с. 192] (Додаток В, Анекта 3). Вона базується на методі семантичної диференціації і дає змогу виявити в студентів низку особистісних якостей, важливих у майбутній професії вчителя: працелюбство, ініціативність, охайність, професійну грамотність, організованість, енергійність, відповідальність, здібність до роботи, доброзичливість, життєрадісність, широту кругозору, експресивність, наявність рефлексивної позиції. Основними вимірами самооцінки виступають ступінь адекватності, висота і міра її стійкості.

З метою проведення такого діагностичного зрізу студентам пропонується шкала самооцінки, що містить сімнадцять особистісних ознак. Відповіді по кожному з пунктів оцінюються зліва направо від 1 до 15 балів. Чим лівіше розміщується знак *, тим нижчим фіксується бал, а отже, вищою позитивна самооцінка досліджуваного. При цьому оточуючі оцінюють студентів за тими ж критеріями. Ця процедура необхідна для одержання адекватної самооцінки студентів.

Метод компетентних суддів. Рекомендуємо використовувати при вивченні показників, що характеризують ставлення студентів до оволодіння знаннями, а саме: активність у навчанні; успішність навчання; самостійність; дисциплінованість. У складі компетентних суддів можуть бути викладачі психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін, а також методисти. Рекомендована шкала оцінок: бал "5" відповідає постійному вияву ознаки; бал "4" – ознака виявляється достатньо переконливо в переважній більшості

випадків; бал "3" – ознака виявляється, але епізодично, не часто; бал "2" – ознака виявляється слабо, у деяких випадках; бал "1" – ознака не виявляється.

Методика вольового розвитку [46, с. 42-48]. Методом компетентних суддів визначається оцінка по кожному із компонентів вольового розвитку: цілеспрямованості, рішучості, ініціативності, наполегливості, сміливості, витримки, організованості, самостійності, старанності. Оцінки дають викладачі з психолого-педагогічних, спеціальних дисциплін, методисти.

Здібність студентів до самоуправління можна діагностувати за допомогою модифікованої *методики М. Пейсахова* [65, с. 524]. Студентам пропонується заповнити анкету (Додаток Г), що складається із двох груп тверджень – перші – це ті, що потребують звернення до досвіду, тобто чи дійсно майбутній учитель оцінює свої дії й намагається знайти відповіді на поставлені питання; другі – це ті, що характеризують ставлення студента до загальноприйнятої думки.

Методика С. Полякова [65, с. 209]. Застосовується з метою діагностування вміння студентами планувати свою діяльність.

Майбутнім учителям необхідно оцінити такі судження:

- свої плани в професійному вдосконаленні я визначаю наперед;
- відсутність продуманих планів не заважає мені добиватися високих результатів у навчанні;
- я рідко задумуюся про необхідність планування;
- вважаю, що планування для мене не обов'язкове;
- ніколи не можу здійснити свої плани до кінця;
- доки не складу чіткий конкретний план, не починаю нового діла.

Методика діагностування вміння студентами здійснювати самоконтроль. Пропонується проаналізувати такі судження:

- мене пригнічує необхідність постійного самоконтролю;
- я завжди слідкую за тим, як я одягнений;
- я уважно слідкую за тим, чи розуміють мене під час дискусії;

- у своїх словах і вчинках я дотримуюся прислів'я "сім раз відмір, один відріж";
- у мене завжди є точні орієнтири, за якими я оцінюю власну діяльність у навчанні;
- деякі звички я хотів би змінити;
- я часто обдумую причини помилок у своїх вчинках.

Здатність студента здійснювати самокорекцію визначається за допомогою наступних суджень:

- після того, як виконаю справи, я віддаю перевагу виправленню прорахунків;
- я відчуваю необхідність самокорекції поведінки;
- відчуваю необхідність виправлення деяких своїх вчинків;
- чи вважаєте Ви, що зміни у поведінці необхідно провести негайно чи через деякий час?;
- чи знаходите Ви час для обдумування причин помилок, що допустили в минулому?;
- на цей момент у мене є досягнення в самокорекції.

Оцінювання вищенаведених суджень, що характеризують уміння студентів планувати свою діяльність, здійснювати самоконтроль та самокорекцію, здійснюється шляхом отримання середнього балу: 5 балів – уміння проявляється завжди; 4 бали – уміння проявляється середньо; 3 бали – уміння проявляється слабо; 2 бали – уміння не проявляється.

Таким чином, вищенаведений комплекс методик може бути використаний в діагностиці стану професійного розвитку в майбутніх учителів.

Другий і третій етап моніторингу є схожими. Загальну оцінку рівня професійного розвитку рекомендуємо проводити за такими напрямками:

- 1 – рівень готовності студентів до навчання у ВНЗ та майбутньої професійної діяльності;
- 2 – рівень соціальної, психологічної та навчальної адаптації студентів до освітньої діяльності в педагогічному ВНЗ та професійної діяльності;

3 – характер основних видів навчально-професійної діяльності студентів і рівень оволодіння студентами цими видами діяльності;

4 – характер і рівень виконання основних функцій освіти і професійної діяльності;

5 – рівень професійно-методичної підготовки педагогічних кадрів ВНЗ.

Кількісне оцінювання результатів педагогічного експерименту потрібно проводити методом співвідношення, тобто за процентним співвідношенням студентів, що знаходяться на тому чи іншому рівні сформованості виділених критеріїв на різних етапах навчання.

При виборі критеріїв ми спиралися на показник обґрунтованості інформації, суть якого в тому, що достовірною можна вважати інформацію тільки в тому випадку, якщо вона адекватна об'єкту вимірювання.

Врахування цього дало підстави виділити такі критерії:

- професійна спрямованість;
- професійні знання та вміння;
- професійні якості.

Виділені критерії відображають абстрактний (теоретичний) рівень опису об'єкта вимірювання – рівня професійного розвитку майбутніх учителів. Перехід студентів з низького рівня на більш високий рівень професійного розвитку являється у якості головного критерію ефективності запропонованої нами концепції. Його оцінювання, а також кожного з критеріїв здійснюється на основі комплексу показників. При цьому показник – це кількісна або якісна характеристика обраного критерію досліджуваного об'єкта.

Показники сформованості виділених критеріїв визначені з урахуванням змісту робіт П. Воловика [12], С. Гончаренка [18], М. Грабаря [21], К. Інгенкампа [31], Н. Кузьміної [42], А. Киверялга [44].

Нами були виділені такі показники критеріїв професійного розвитку майбутніх учителів та методи їх діагностики:

1. Професійна спрямованість, яку пропонуємо досліджувати за такими показниками: мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, сила мотивації, потреба в

саморозвитку, самооцінка досягнень, задоволеність своїми досягненнями. Засобом діагностики виступають стандартизовані тести (Додатки Б, В, Г, Д).

2. Професійні знання оцінюються за показниками їх повноти і міцності.

3. Професійні вміння – за показником коефіцієнта сформованості вміння через розв’язання педагогічних ситуацій і задач.

4. Професійні якості оцінюються за показниками сформованості усвідомленості й самостійності майбутніх учителів (тестування, анкетування).

В основу методики професійної діагностики знань і вмінь покладені методи поелементного й поопераційного аналізу [31; 51].

Усвідомленість визначається за ступенем обґрунтованості студентом – майбутнім учителем своїх професійних дій. Самостійність визначається за ступенем допомоги викладача або бібліотекаря в ході виконання студентом завдання: повна самостійність; часткова самостійність; повна відсутність самостійності.

Крім того, переважаючими професійними якостями майбутнього вчителя є – товариськість, рівень інтелекту, емоційна стійкість, домінантність, стриманість, висока нормативність поведінки, сміливість, чутливість, довірливість, розвинена уява, дипломатичність, впевненість у собі, радикалізм, нонконформізм, напруженість, адекватність самооцінки.

За основними критеріями можна запропонувати такі показники та методики їх діагностики:

1. Знання оцінюються за показниками їх повноти й міцності знань:

– коефіцієнт повноти засвоєння змісту поняття обчислюється за

формулою: $K(n) = \frac{n}{N}$ (1);

де n – кількість засвоєних (правильно названих та охарактеризованих) істотних ознак поняття);

N – загальна кількість суттєвих ознак, що підлягають засвоєнню на відповідному етапі засвоєння поняття;

– коефіцієнт повноти засвоєння обсягу поняття обчислюється за

формулою: $K(o) = \frac{n}{N}$, (2);

де n – кількість об'єктів зазначеного поняття, засвоєних студентами (вірно названі об'єкти, що охоплюються даним поняттям, правильно охарактеризовано їх класифікаційні ознаки);

N – загальна кількість об'єктів, охоплених цим поняттям;

– коефіцієнт повноти засвоєння практичних дій з формування поняття обчислюється за формулою: $K(p) = \frac{n}{N}$, (3);

де n – кількість засвоєних (правильно названих та охарактеризованих) практичних дій;

N – загальна кількість практичних дій, визначених поняттям;

– коефіцієнт міцності засвоєння понять обчислюється за формулою:

$$P = \frac{K_2}{K_1}, \quad (4);$$

де K_1 – коефіцієнт повноти засвоєння змісту (обсягу, характеристики практичних дій) поняття при першій перевірці;

K_2 – коефіцієнт повноти засвоєння змісту (обсягу, практичних дій) поняття при подальшій перевірці.

2. Уміння оцінюються за показниками повноти, міцності і усвідомленості:

– коефіцієнт повноти оволодіння вміннями обчислюється за

формулою: $K = \frac{n}{N}$, (5);

де n – кількість правильно виконаних дій студентами;

N – кількість дій, що входять до структури вміння;

– коефіцієнт міцності оволодіння вміннями обчислюється за формулою: $g = k_1/k_2$, (6);

де k_1 – коефіцієнт повноти сформованості вміння при першій перевірці;

k_2 – коефіцієнт повноти сформованості вміння при подальшій перевірці;

– усвідомленість виконання дій визначається за ступенем обґрунтованості студентами своїх дій: студент недостатньо усвідомлює виконувану дію, не

може обґрунтувати свій вибір; в цілому діє усвідомлено, але при обґрунтуванні дій допускає деякі неточності; діє повністю усвідомлено, логічно обґрунтовано.

3. Мотиваційно-ціннісні орієнтації студентів визначаються за допомогою таких тестів [75]:

– тест на оцінювання творчості внутрішнього середовища (оцінка особистісних характеристик, мотивів, ціннісних орієнтацій), розроблений американським психологом А. Ваганді і адаптований до цілей нашого дослідження [8];

– тест на оцінювання здатності до самоосвіти, розроблений на основі тесту В. Андрєєва [2];

– тест на оцінювання здатності до використання отриманих знань у діяльності, розроблений на основі тесту В. Андрєєва [2].

4. Рефлексивна позиція студентів та вчителів визначається за допомогою тестових завдань, що проводяться з метою виявлення вміння виходити в рефлексивну позицію в ході використання отриманих знань у діяльності, та розрахунку коефіцієнта оволодіння рефлексивним аналізом та

оцінкою за формулою:
$$K = \frac{n}{N} \quad (7);$$

де n – тестового завдання на рефлексію;

N – кількість дій, які входять до завдання;

– запропонованих В. Андрєєвим [75] стандартних тестів щодо самооцінки студентами та вчителями особистісних досягнень.

Крім того, під час моніторингу можна використовувати методику експертної оцінки та самооцінки педагогічних умінь і спеціальні методики діагностики професійних умінь майбутніх учителів [35]:

– методика КОС-1 (комунікативні, організаторські здібності), що відслідковує ступінь розвитку комунікативних та організаторських умінь (ця методика базується на принципі відображення та оцінки майбутніми вчителями деяких особливостей своєї поведінки в типових РІ нестандартних професійних ситуаціях);

– методика В. Тютюкова [83], що дозволяє відстежити ступінь сформованості професійних умінь "Лист оцінки професійної діяльності тренера".

Усі якості рекомендуємо оцінювати за методикою багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттела [16].

У дослідженні були підраховані кількісні показники по кожному з названих вище критеріїв, при цьому ми використовували підхід кількісної обробки результатів діагностики, запропонований А. Киверялгом [44]:

- 1 – коефіцієнт повноти засвоєння змісту поняття;
- 2 – коефіцієнт повноти засвоєння обсягу поняття;
- 3 – коефіцієнт міцності засвоєння змісту поняття;
- 4 – коефіцієнт міцності засвоєння обсягу поняття;
- 5 – повноти оволодіння професійними вміннями;
- 6 – коефіцієнт міцності оволодіння професійними вміннями;
- 7 – усвідомленість виконання дій;
- 8 – 10 – професійні інтереси, мотиви, установки;
- 11 – коефіцієнт активності розв'язання професійних завдань;
- 12 – ступінь самостійності при розв'язанні професійних завдань.

Узагальнена методика діагностики виділених критеріїв і показників професійного розвитку майбутніх учителів розроблена Т. Климовою [37] і представлена в табл. 1.

Проблема розроблення та діагностики критеріїв і показників професійного розвитку майбутніх учителів пов'язана з проблемою виділення рівнів розвитку досліджуваного об'єкта.

Кожен об'єкт може мати кілька рівнів або станів розвитку. Вважаємо за доцільне виділити три рівні професійного розвитку майбутніх учителів:

- 1 рівень – низький, критерієм якого є копіювально-відтворювальна діяльність;
- 2 рівень – середній, критерій – продуктивно-інтерпретувальна діяльність;
- 3 рівень – високий, критерій – конструктивно-творча діяльність.

Таблиця 1

Методика діагностики рівня професійного розвитку майбутнього вчителя

<i>Критерії</i>	<i>Показники</i>	<i>Методи і засоби діагностики</i>
Мотиваційний компонент (професійна спрямованість)	- мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації; - потреба саморозвитку; - самооцінка досягнень; - задоволеність досягненнями	тести В. Андрєєва, Л. Столяренко, К. Замфіра, Е. Зеєра, О. Шахматова, Дж. Роттера, Е. Реан, спрощена методика В. Ядова, опитувальники
Когнітивний компонент (професійні знання)	- повнота засвоєння змісту поняття; - повнота засвоєння обсягу поняття; - повнота засвоєння практичних дій поняття; - міцність засвоєння поняття	тести поелементного й поопераційного аналізу. методика КОС-1; методика В. Тютюкова
Діяльнісний компонент: (професійні вміння, професійні якості)	повнота оволодіння вміннями; міцність оволодіння вміннями; усвідомленість, самостійність, товариськість, емоційна стійкість, чутливість, домінантність, самоконтроль тощо	експертна оцінка й самооцінка; методика Р. Кеттела

Зауваження! Для викладачів і психологів потрібно враховувати, що оцінка професійного розвитку не має абсолютного кількісного виразу. Важливу роль займає відносний показник професійного розвитку майбутнього вчителя. Потрібно мати на увазі, що певні показники (знання, навички і уміння, творчість, самостійність) виявляються під час проведення практичних занять, контрольних робіт, тестування, заліків, іспитів, педагогічної практики, написання доповідей, рефератів, курсових та випускних робіт.

В об'єктивності вибору підходу до визначення рівнів важливим

виявляється перевід (перерахунок) виділених критеріїв і показників у кількісні еквіваленти, які дають змогу використовувати математичний апарат з метою статистичного аналізу одержуваної педагогічної інформації. Для здійснення цієї операції необхідно емпіричні індикатори (показники) кожного критерію відобразити через кількісні еквіваленти за допомогою числових систем за заздалегідь обумовленими оцінками (балами), тобто розробити спеціальну шкалу оцінювання виділеного комплексу критеріїв, що характеризують рівень професійної готовності майбутнього вчителя. У нашому дослідженні використовувались такі кількісні показники:

2 бали ставили в тому випадку, якщо спостерігався високий рівень розвитку показника;

1 бал – спостерігався середній рівень розвитку показника;

0 балів – спостерігався низький рівень.

Правила оцінювання тим чи іншим балом кожного показника представлені в табл. 2.

Узагальнений результат визначається таким чином. Неважко помітити, що сумарний бал за показниками змінюється в межах від 0 до 42. Вибір інтервалів при групуванні даних розподілу сукупності майбутніх учителів за рівнями професійної готовності здійснюється на основі методики А. Киверялга [44].

Згідно з цією методикою, середній рівень визначається 25 %-м відхиленням оцінки в діапазоні оцінок бала. Тоді оцінка з інтервалу від R (min) до $0,25 R$ (max) дає підстави констатувати низький рівень професійного розвитку майбутніх учителів. Про високий рівень професійної готовності свідчать оцінки, що перевищують 75% максимально можливих. Виходячи з цієї методики, рівні професійного розвитку майбутніх учителів можна визначити інтервалами, представленими в табл. 3.

Таблиця 2.

**Механізм оцінювання рівня професійної готовності
майбутніх учителів**

№ пп	Показники	Рівні і бали за кожним показником		
		низький (0 балів)	середній (1 бал)	високий (2 бала)
<i>Професійна спрямованість</i>				
1	Захопленість професією (Л. Столяренко)	0-10	11-32	33 і більше
2	Внутрішня і зовнішня мотивація (К. Замфір)	Переважання зовнішньої негативної мотивації	Переважання зовнішньої позитивної мотивації	Переважання внутрішньої мотивації
3	Потреба в саморозвитку (В. Андрєєв)	1-4	5-13	14-18
4	Внутрішнє середовище	1-20	21-79	80-100
5	Самооцінка досягнень	до 8	8-12	більше 12
6	Задоволеність досягненнями	не задоволений	Скоріше не задоволений , ніж задоволений	Задоволений повністю
7	Педагогічна спрямованість (опитувальник)	0-10	11-20	21-30
8	Мотивація успіху (Дж. Роттер)	0-14	15-27	28-30
9	Опитувальник МУН (мотивація успіху і невдач)(А. Реан)	до 8	8-12	більше 12
<i>Професійні знання</i>				
10	Повнота змісту	$K < 0,8$	$0,8 < K < 0,9$	$0,9 < K < 1,0$
11	Повнота обсягу	$K < 0,8$	$0,8 < K < 0,9$	$0,9 < K < 1,0$
12	Повнота практичних дій	$K < 0,8$	$0,8 < K < 0,9$	$0,9 < K \leq 1,0$
13	Міцність	$K < 0,8$	$0,8 < K < 0,9$	$0,9 < K < 1,0$
<i>Професійні вміння</i>				
14	Повнота	$K < 0,8$	$0,8 < K < 0,9$	$0,9 < K < 1,0$
15	Міцність	$K < 0,8$	$0,8 < K < 0,9$	$0,9 < K < 1,0$
16	Методика КОС-1	Менше ніж 0,59	0,60 - 0,74	Більше 0,75
17	Методика В. Тютюкова	0-40	41 - 122	123 і вище
18	Самостійність	Немає	Часткова	Повна
19	Усвідомленість	Слабка	Достатня	Повна
20	Самооцінка (опитувальник)	Завищена	Занижена	Адекватна
<i>Професійні якості</i>				
21	Тест Р. Кеттела	0-4	5-13	14 і вище

Таблиця 3

Шкала оцінювання рівня професійного розвитку майбутніх учителів

Рівень	Низький	Середній	Високий
Бали	0-11	12-31	32-42

Бали кожного студента заносяться в зведену таблицю (табл. 4).

Таблиця 4

Зведена таблиця оцінювання рівня професійного розвитку майбутніх учителів

№ n/n	П.І.Б. студента	Бали за показниками								Сума балів	Рівень
		1	2	3	4	5	6	...	21		
1.	Іванов О.О.	1	0	1	2	1	2	...	0	14	середній
...

Примітка: у таблиці цифрами позначені виділені і описані вище показники основних критеріїв. 1 – захопленість професією; 2 – внутрішня і зовнішня мотивація; 3 – потреба в саморозвитку; 4 – внутрішнє середовище; 5 – самооцінка досягнень; 6 – задоволеність досягненнями; 7 – педагогічна спрямованість; 8 – мотивація успіху; 9 – МУН; 10 – повнота змісту; 11 – повнота обсягу; 12 – повнота практичних дій; 13 – міцність (професійні знання); 14 – повнота; 15 – міцність (професійні вміння); 16 – КОС-1; 17 – методика В. Тютюкова; 18 – самостійність; 19 – усвідомленість; 20 – самооцінка; 21 – тест Р. Кеттела

Представлена діагностична програма та критерії дають змогу не тільки оцінити результати експерименту, а й адекватно оцінити рівень професійного розвитку.

Щоб простежити динаміку сформованості рівня ефективності професійного розвитку майбутніх учителів у ході моніторингу необхідно використовувати статистичні показники динамічних рядів:

– середній показник (C_p), що відображає кількісну оцінку зростання рівня ефективності, обчислюється за формулою:

$$C_p = \frac{a + 2b + 3c}{100}, \quad (8);$$

де a, b, c – виражена у відсотках кількість студентів, що знаходяться на тому чи іншому рівні (від низького до високого) розвитку;

– показник абсолютного приросту (G), який відбиває різницю початкового і кінцевого рівня розвитку аналізованого критерію (показника) і обчислюється за формулою:

$$G = P_{\text{кін}} - P_{\text{поч}} \quad (9);$$

$P_{\text{поч}}$ – початкове значення критерію (показника);

$P_{\text{кін}}$ – кінцеве значення критерію (показника);

– коефіцієнт ефективності експериментальної концепції (K_e), який відображає якісне зростання досліджуваного критерію, обчислюється за формулою:

$$K_e = C_{pE} / C_{pK} \quad (10);$$

де C_{pE} – значення середнього показника експериментальної групи;

C_{pK} – значення середнього показника на констатувальному етапі.

В якості узагальненого показника використовується індекс задоволеності (незадоволеності) майбутніх учителів запропонованою методикою професійного розвитку в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки, який характеризує силу емоційного ставлення майбутніх учителів. Обчислення індексу задоволеності проводиться за методикою, розробленою в лабораторії соціологічних досліджень В. Ядова. Узагальнений індекс задоволеності обчислюється за такою формулою [93, с. 108]:

$$I = \frac{a+b+c+d+e}{N}, \quad (11);$$

де $a(+1)$ – задоволені повністю; $b(+0,5)$ – швидше задоволені, ніж не задоволені; $c(-0,5)$ – не знаю; $d(-1)$ – швидше не задоволені, ніж задоволені; $e(0)$ – не задоволені; n_1, n_2, n_3, n_4, n_5 – кількість респондентів, що обрали відповідно відповіді a, b, c, d, e ; N – загальна кількість відповідей.

За такої техніки обчислення $a(+1)$ висловлює максимум задоволеності, а $d(-1)$ – максимум незадоволеності.

З метою перевірки достовірності отриманого результату були визначені коефіцієнт задоволеності (K_y) і коефіцієнт значущості (K_3), які обчислюються за формулами:

$$\hat{E}_\sigma = \frac{n_1}{n_2} \quad (12)$$

$$i \quad \hat{E}_\zeta = \frac{n_1 - n_2}{N} \quad (13);$$

де n_1 – кількість позитивних відповідей;

n_2 – кількість негативних відповідей;

N – кількість опитаних.

Введення зазначеного коефіцієнта дає змогу визначити рівень задоволеності або незадоволеності майбутніх учителів. Оскільки коефіцієнт значимості змінюється в межах від (-1) до $(+1)$, то відповідно до представленої методики рівні характеризуються такими інтервалами: низький рівень в межах від $-1,00$ до $-0,51$, середній від $-0,50$ до $+0,50$ і високий від $+0,51$ до $+1,00$. Тобто n_1 означає кількість позитивних відповідей, а n_2 – кількість негативних відповідей. Нейтральні (нульові) відповідно враховуються.

Наведені вище критерії оцінювання результатів експерименту дають змогу судити про ефективність формування професійної готовності майбутніх учителів. Кількісну обробку отриманих кількісних даних можна проводити за допомогою програми Excel з пакету Microsoft Office або іншої програми для обробки електронних таблиць.

ВИСНОВКИ

Розвиток педагога проявляється в збільшенні ролі внутрішніх факторів і вдосконаленні саморегуляції. Для виявлення стану професійного розвитку майбутніх учителів потрібно використовувати такі показники та методи їх діагностики: 1) професійна спрямованість (мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, сила мотивації, потреба саморозвитку, самооцінка досягнень, задоволеність своїми досягненнями); 2) професійні знання (повнота і міцність); 3) професійні вміння (коефіцієнт сформованості вміння через вирішення педагогічних ситуацій і задач; 4) професійні якості (сформованість усвідомленості і самостійності майбутніх учителів).

Ефективне використання можливостей інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки ВНЗ є одним із вагомих чинників, від якого залежить професійний розвиток майбутніх педагогів, адже саме це сприяє інформаційно-бібліотечному забезпеченню студентів можливістю використання як власних, так і світових інформаційних ресурсів.

В умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки важливим фактором професійного розвитку майбутніх учителів є вивчення всіма студентами пропедевтичного курсу "Основи інформаційної культури студента"; взаємодія бібліотеки та всіх навчально-виховних підрозділів ВНЗ з питань профільного формування фонду з урахуванням книгозабезпеченості; співробітництво працівників бібліотеки з факультетами і кафедрами з проведення цілеспрямованих заходів; оновлення і переосмислення методів надання інформаційних послуг, облік читацьких побажань користувачів; методично обґрунтоване використання Інтернет-сайту наукової бібліотеки; систематична діяльність в забезпеченні самостійної роботи студентів; проведення культурно-просвітницької діяльності зі студентами; цілеспрямоване використання методів педагогіки співробітництва. Впровадження даних видів діяльності забезпечує досягнення достатнього рівня професійного розвитку майбутнього фахівця у сфері педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1984. – 206 с.
2. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития: инновационный курс. Кн. 2. / В. И. Андреев. – Казань, 2010. – 552 с.
3. Бельмаз Я. М. Особливості професійного розвитку викладачів вищої школи у Великій Британії та США / Я. М. Бельмаз // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 3–4. – С. 21–26.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗІМН, 1998. – 204 с.
5. Богоявленский Д. Н. Формирование приемов умственной работы учащихся как путь развития мышления и активации учения / Д. Н. Богоявленский // Вопр. психологии. – 1962. – № 4. – С 74–83.
6. Бровкін А. Г. Інформаційна місія бібліотекаря / А. Бровкін, Н. Каліберда // Бібл. вісн. – 2002. – № 6. – С. 6–9.
7. Булах Т. Д. Розмежування понять "електронна", "цифрова", "віртуальна", "гібридна" бібліотека / Т. Д. Булах // Культура та інформаційне суспільство XXI ст. : матеріали конф. молодих науковців, 16–18 квіт. 2003 р. – Х., 2003. – С. 120–121.
8. Ваганди А. Б. 108 путей к блестящей идее / А. Б. Ваганди. – Минск : Попурри, 1996. – 224 с.
9. Вершловский С. Г. Общее образование взрослых: стимулы и мотивы / С. Г. Вершловский. – М. : Знание, 1987. – 184 с.
10. Виховна робота екологічного спрямування наукової бібліотеки ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка : метод. матеріали з досвіду роботи / уклад. Г. Г. Макарова ; відп. ред. Г. Г. Макарова. – Чернігів, 2011. – 158 с.
11. Власова Е. А. Професійний саморозвиток майбутніх соціальних педагогів / Е. А. Власова. – Миколаїв, 2008. – 116 с.

12. Воловик П. М. Теорія ймовірностей і математична статистика в педагогіці / П. М. Воловик. – К. : Рад. шк., 1969. – 224 с.
13. Выготский Л. С. Развитие высших психологических функций / Л. С. Выготский. – М., 1960. – 500 с.
14. Выготский Л. С. Речь и мышление / Л. С. Выготский // Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский. – М., 1989. – Т. 2. – 504 с.
15. Гиппентрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию : курс лекций / Ю. Б. Гиппентрейтер. – М., 1996. – 283 с.
16. Гласс Д. Статистические методы в педагогике и психологии / Д. Гласс, Д. Стенли. – М. : Прогресс, 1976. – 495 с.
17. Гозман Л. А. Самоактуализационный тест / Л. А. Гозман. – М., 1995. – 56 с.
18. Гончаренко С. У. Методологічні характеристики педагогічного дослідження / С. У. Гончаренко. – К. : Рад. шк., 1995. – 45 с.
19. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Вид. 2-е, доп. і випр. – Рівне : Волин. береги, 2011. – 552 с.
20. Грабар Н. Г. Виховна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у сучасних соціально-комунікаційних умовах : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. наук з соц. комунікацій : спец. 27.00.03 "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство" / Н. Г. Грабар. – Х., 2008. – 20 с.
21. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях: непараметрические методы / М. Грабарь, К. Краснянская. – М. : Просвещение, 1977. – 106 с.
22. Гуревич Р. С. Формування інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу на основі інтеграції інформаційних і комунікаційних технологій / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Т., 2009. – Вип. 3. – С. 234–238.
23. Давидов В. В. Теорія розвивального навчання / В. В. Давидов. – М., 1996. – 544 с.

24. Дильтей В. Категории жизни / В. Дильтей // Вопр. философии. – 1995. – № 10. – С. 129–137.
25. Дригайло В. Г. Основы организации работы библиотеки вуза : науч.-практ. пособие / В. Г. Дригайло. – М. : Либерия-Бибинформ, 2007. – 624 с.
26. Жукова О. Л. Акмеология физической культуры и спорта : учеб. пособие / О. Л. Жукова. – Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2004. – 122 с.
27. Занков Л. В. Вибрані педагогічні праці / Л. В. Занков. – Вид. 3-є. – М. : Будинок педагогіки, 1999. – 608 с.
28. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – Изд. 2-е, доп., испр. и перераб. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
29. Зязюн І. А. Педагогічний професіоналізм у контексті професійної свідомості / І. А. Зязюн // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. / МОН України, АПН України, ІПППО АПН України, КППК ім. А. Макаренка. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 8–17.
30. Ильина Т. И. Педагогика : учеб. пособие / Т. И. Ильина. – М. : Просвещение, 1987. – 306 с.
31. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. – М. : Просвещение, 1991. – 244 с.
32. Ільганаєва В. О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В. О. Ільганаєва ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : Ред. журн. "Бібл. вісн.", 1996. – 256 с.
33. Кабанова-Меллер Е. Н. Учебная деятельность и развивающее обучение / Е. Н. Кабанова-Меллер. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
34. Калмикова З. І. Проблеми діагностики розумового розвитку учнів / З. І. Калмикова. – М., 1975. – 206 с.
35. Карелин А. А. Большая энциклопедия психологических тестов / А. А. Карелин. – М. : Эксмо, 2007. – 416 с.
36. Карпачова И. А. Профессионально-творческое развитие будущих учителей в учебном процессе высшей школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ирина Анатольевна Карпачова. – Елец, 2001. – 176 с.

37. Климова Т. Е. Педагогический эксперимент / Т. Е. Климова, И. А. Кувшинова. – Магнитогорск : МаГУ, 2004. – 158 с.
38. Корень Т. О. Професійний розвиток особистості: категоріальне визначення / Т. О. Корень // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; [під ред. С. Д. Максименка]. – Миколаїв, 2008. – Т. 7 : Психологія освітнього простору, вип. 17 : Екологічна психологія. – С. 86–89.
39. Косенко Н. В. Самообразование молодого учителя как условие непрерывности его образования : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Н. В. Косенко. – Л., 1990. – 24 с.
40. Костенко Л. Й. Бібліотека інформаційного суспільства / Л. Й. Костенко, М. Сорока // Бібл. вісн. – 2002. – № 3. – С. 33–38.
41. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
42. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1970. – 114 с.
43. Кулюткин Ю. Н. Изменяющийся мир и образование взрослых / Ю. Н. Кулюткин // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры. – 1996. – № 6. – С. 5–7.
44. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.
45. Локк Д. Сочинения : в 3 т. / Д. Локк. – Москва : Мысль, 1988. – Т. 3. – 670 с.
46. Лондон Д. М. Волевое развитие личности как фактор формирования призвания к педагогической деятельности : дис. ... канд. психол. наук. / Д. М. Лондон. – Рязань, 1977. – 179 с.
47. Макарова Г. Г. Критерії, показники та рівні професійного розвитку студентів педагогічних ВНЗ / Г. Г. Макарова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки

- / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; голов. ред. М. О. Носко. – Чернігів, 2013. – Вип. 113. – С. 178–183.
48. Макарова Г. Г. Можливості інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки педагогічного ВНЗ щодо професійного розвитку майбутніх вчителів / Г. Г. Макарова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2013. – Ч. 3. – С. 152–159.
 49. Макеева В. С. Профессионально-личностное развитие будущего учителя в процессе физического воспитания : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Вера Степановна Макеева. – Орел, 2002. – 395 с.
 50. Максименко С. Д. Рефлексия проблем развития в психологии / С. Д. Максименко // Актуальные проблемы психологии : науч. зап. / Ин-т психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины ; под ред. С. Д. Максименко. – К. : Нора-Друк, 2001. – Вып. 21. – 320 с.
 51. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження / С. Д. Максименко. – К. : НДП, 1990. – 240 с.
 52. Максим'юк С. П. Педагогіка : навч. посіб. / С. П. Максим'юк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
 53. Мамардашвили М. К. Картезианские размышления / М. К. Мамардашвили. – М., 1993. – 352 с.
 54. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.
 55. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу // Психология личности : хрестоматия / ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Изд. 2-е, доп. – Самара, 1999. – Т. 1. – С. 391–416.
 56. Немов Р. С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. Кн. 2 : Психология образования / Р. С. Немов. – Изд. 4-е. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 608 с.
 57. Николаенко Н. Н. Вузовские библиотеки в условиях реформирования высшего образования [Электронный ресурс] / Н. Н. Николаенко,

- В. И. Сосипатрова. – Режим доступа : library.uipa.edu.ua/publications/local-authors/item.
58. Нікольська О. О. Значення П. П. Блонського в історії психології / О. О. Нікольська // Питання психології. – 1985. – № 1. – С. 121–125.
 59. Общая психология : [курс лекций для первой степени пед. образования / сост. Е. И. Рогов]. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 448 с.
 60. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Рус. яз., 1990. – 921 с.
 61. Панченко Л. Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету : монографія / Л. Ф. Панченко. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2010. – 279 с.
 62. Педагогическая психология : [учеб. для студ. высш. учеб. заведений / науч. ред. Н. В. Ключевой.]. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 400 с.
 63. Поташник М. М. Управление развитием образовательного учреждения / М. М. Поташник // Педагогика. – 1995. – № 2. – С. 20–26.
 64. Рабочая книга практического психолога : пособие для специалистов, работающих с персоналом / [под ред. А. А. Бодалева, А. А. Деркача, Л. Г. Лаптева]. – М., 2001. – 640 с.
 65. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога : учеб. пособие : в 2 кн. Кн. 2 : Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения / Е. И. Рогов. – Изд. 3-е. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 480 с.
 66. Рогова П. І. Інформаційна діяльність бібліотек України – важливий напрям у розвитку суспільства знань / П. І. Рогова // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2008. – Вип. 1. – С. 9–13.
 67. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. – М., 1994. – 478 с.
 68. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1973. – 424 с.

69. Рувинский Л. И. Самовоспитание чувств, интеллекта, воли / Л. И. Рувинский. – М. : Знание, 1983. – 158 с.
70. Саенко Т. В. Екологізація знання і виробництва в умовах інформаційного суспільства / Т. В. Саенко // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 95–102.
71. Самарин Ю. А. Очерки психологии ума / Ю. А. Самарин. – М. : АПН РСФСР, 1962. – 504 с.
72. Семененко Л. П. До Європи знань – через підвищення якості освіти / Л. П. Семененко // Культура народів Причорномор'я. – 2005. –Т. 1., № 60. – С. 60–66.
73. Слободчиков В. И. Психология развития человека / В. И. Слободчиков, Е. Исаев. – М., 2000. – 421 с.
74. Смирнов А. А. Память и ее воспитание / А. А. Смирнов. – М. : Правда, 1948. – 31 с. (Стенограмма публичной лекции, прочитанной в центральном лектории общества в Москве).
75. Соколова И. Ю. От самопознания к самореализации и здоровьесбережению [Электронный ресурс] : учеб.-метод. пособие для студ., магистрантов, аспирантов, кураторов, педагогов / И. Ю. Соколова, Л. Б. Гиль. – Томск : ТПУ, 2010. – Режим доступа : <http://www.lib.tpu.ru/fulltext/m/2010/m32.pdf>.
76. Солдатенко М. М. Теоретико-методологічні основи розвитку самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вчителя : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика проф. освіти" / М. М. Солдатенко. – К., 2007. – 42 с.
77. Сохранов В. В. Формирование у учащейся молодежи опыта саморегуляции поведения / В. В. Сохранов, А. П. Шумилин, Н. Н. Коньков ; под ред. В. В. Сохранова. – Пенза, 1991. – 120 с.
78. Столяренко А. М. Психология и педагогика : учеб. пособие для вузов / А. М. Столяренко. – М. : Юнити-дана, 2004. – 423 с.

79. Столяренко Л. Д. Основы психологии : учеб. пособие / Л. Д. Столяренко. – Изд. 8-е, перераб. и доп. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 672 с.
80. Структура інформаційних ресурсів типової електронної бібліотеки ВНЗ [Електронний ресурс] / [В. О. Бабенко, Т. В. Бабіна, О. Б. Габзовська, А. Й. Савицький]. – К. : Інформаційні технології в освіті, Національний технічний університет України "КПІ", 2007. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/itvo/2009_4/articles/49-53.pdf.
81. Таланчук О. Б. Роль електронних бібліотек у формуванні інформаційно-освітнього простору університету / О. Б. Таланчук // Гуманізація освіти та традиції просвітництва в бібліотеках ВЗО Хмельниччини : наук.-практ. конф., 7–8 квіт. 2009 р. – Хмельницький, 2009. – С. 118–128.
82. Тикунова И. П. Педагогическая деятельность библиотек / И. П. Тикунова // Проект «Библиотечная школа Баренцева региона» : сб. материалов. – Архангельск, 1999. – С. 100–115.
83. Тютюков В. Г. Теоретические основания управления профессионально-образовательной подготовкой преподавателя-тренера : учеб. пособие для студ. высш. и сред. учеб. заведений физ. культуры / В. Г. Тютюков, Е. Е. Перепелица, Э. М. Исламов. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2009. – 171 с.
84. Филиппова Л. И. Опыт работы вузовских библиотек и проблемное поле библиотековедческих исследований в ЯГУ [Электронный ресурс] / Л. И. Филиппова // Материалы межвузовской научно-практической конференции "Современные библиотеки в условиях модернизации образовательных процессов". – Якутск, 2008. – Режим доступа : <http://libr.s-vfu.ru/konf2008>.
85. Философский энциклопедический словарь / [Е. Ф. Губский и др.]. – М. : Инфра-М, 1999. – 576 с.
86. Формирование знаний и умений на основе теории поэтапного усвоения умственных действий / [под ред. П. Я. Гальперина]. – М. : МГУ, 1968. – 135 с.

87. Харламов И. Ф. Педагогика : [учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по пед. спец.] / И. Ф. Харламов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарики, 2003. – 516 с.
88. Чайка І. А. Професійна підготовка майбутнього педагога в інформаційно-освітньому середовищі наукової бібліотеки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. А. Чайка. – Т., 2013. – 236 с.
89. Шилюк О. Діяльність вузівської бібліотеки в умовах інформатизації суспільства [Текст] / О. Шилюк // Вища шк. – 2008. – № 5. – С. 52–54.
90. Шинкарук В. Д. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України [Електронний ресурс] / В. Д. Шинкарук ; МОН України. – К., 2008.
91. Щербаков А. И. О методологии и методике изучения труда и личности учителя / А. И. Щербаков // Психология труда и личности учителя : сб. науч. тр. ЛГПИ им. Герцена. – Л., 1976. – С. 3–29.
92. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин ; ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.
93. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – 3-е изд., испр. – М. : Омега-Л, 2007. – 567 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Уміння, які повинні бути сформовані в майбутнього педагога в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки

1. Уміння отримувати інформацію:

- розуміти завдання в різних формулюваннях і контекстах;
- самостійно поповнювати знання й орієнтуватися в стрімкому потоці інформації;
- знаходити необхідну інформацію в різних джерелах;
- застосовувати інструментарій для підготовки і здобуття інформації.

2. Уміння переробляти отриману інформацію:

- систематизувати запропоновану або самостійно підібрану інформацію за певними ознаками;
- аргументувати власні висловлювання;
- знаходити помилки в отриманій інформації і вносити пропозиції щодо їх виправлення;
- встановлювати асоціативні й практично доцільні зв'язки між інформаційними повідомленнями;
- виділяти головне в інформаційному повідомленні;
- застосовувати інструментарій для підготовки і передавання інформації.

3. Уміння застосовувати інформацію в професійній діяльності:

- використовувати інструментарій для використання інформації в професійній діяльності;
- приймати оптимальне рішення або варіативні рішення в складній ситуації;
- креативно використовувати отриману інформацію.

Додаток Б

Запитання для проведення бесіди з визначення загальноособистісної зрілості студентів 1-го курсу

- 1) Що є оптимальним результатом праці вчителя?
- 2) На які моральні цінності повинен орієнтуватись учитель у своїй роботі?
- 3) У чому полягає для Вас особисто зміст діяльності вчителя?
- 4) Чи умієте Ви планувати свій професійний розвиток?
- 5) Чи намагаєтесь Ви будувати самостійно професійні плани, чи умієте їх гнучко змінювати?
- 6) Що використовуєте для подолання труднощів у Вашому професійному розвитку?
- 7) У чому вбачаєте причини досягнень і невдач у Вашому професійному розвитку?
- 8) Чи вдається Вам впливати на ріст свого професійного розвитку?
- 9) Які прийоми керування емоційним станом Вам відомі, чи використовуєте Ви їх у стресових ситуаціях?
- 10) Що викликає у Вас найбільше задоволення – цікавість до змісту й процесу виконуваної роботи, чи тільки до результату, без урахування засобів її виконання, чи цікавість до взаємовідносин з однокурсниками, до можливості саморозвитку?
- 11) Чи вважаєте Ви найбільш важливими показниками свого професійного розвитку – внутрішній професійний розвиток і підвищення компетентності?
- 12) Перелічіть склад (завдання, засоби, результат) Вашого професійного розвитку?
- 13) Назвіть три ознаки успішної професійно-педагогічної діяльності.
- 14) Що вважаєте в теперішній час сильною і слабкою стороною Вашого професійного розвитку?
- 15) Які професійно важливі якості у Вас найбільш розвинені?

- 16) Що є для Вас головним досягненням у професійному розвитку?
- 17) Які види й рівні професійного мислення Ви намагаєтесь використовувати в підготовці до майбутньої професії вчителя?
- 18) Назвіть декілька нестандартних професійних ситуацій, де можна було б застосувати відповідні рішення й творче мислення.
- 19) Назвіть декілька професійних ситуацій, які потребують від Вас стратегічного (перспективного) й тактичного (оперативного) професійного мислення.
- 20) Назвіть декілька ситуацій, які потребують обов'язкового спілкування з учнями для узгодження й координації зусиль у педагогічному процесі.
- 21) Які прийоми професійного спілкування Ви застосовуєте, щоб відстояти свою думку в разі розходження позицій, конфліктів?
- 22) Які конкретні знання й уміння Ви хотіли б одержати під час навчання у педагогічному університеті?
- 23) Назвіть етапи свого внутрішнього професійного саморозвитку – над чим Ви працювали у процесі підготовки до вступу в педагогічний університет, працюєте зараз, будете працювати у майбутньому.

Додаток В

Анкети з визначення особистісних здібностей та якостей майбутнього вчителя до педагогічної самоорганізації

Анкета 1

1. Я намагаюсь вивчити себе.
2. Я залишаю час для розвитку, як би не був зайнятий у педагогічному університеті.
3. Перепони, які виникають, стимулюють мою активність.
4. Я шукаю зворотні зв'язки, оскільки це допомагає мені пізнати й оцінити себе.
5. Я рефлексую щодо своєї діяльності, виділяючи для цього спеціальний час.
6. Я багато читаю.
7. Я беру участь у дискусіях з питань, які мене цікавлять.
8. Я вірю в свої можливості.
9. Я аналізую свої почуття й досвід.
10. Я намагаюсь бути більш відкритим.
11. Я усвідомлюю той вплив, який справляють на мене люди довкола.
12. Я управляю своїм професійним розвитком і завдяки цьому одержую позитивні результати.
13. Я одержую задоволення від освоєння нового.
14. Усе більша відповідальність не лякає мене.

Анкета 2.

Фактори перешкоди

1. Власна інерція.
2. Розчарування у зв'язку з невдачами, які були раніше.
3. Відсутність підтримки й допомоги викладачів з питань оволодіння педагогічною самоорганізацією.
4. Ворожість однокурсників (зздрість, ревності), які погано сприймають моє прагнення до нового.
5. Неадекватний зворотній зв'язок з членами групи та її керівником, тобто відсутність об'єктивної інформації про себе.
6. Стан здоров'я.
7. Нестача часу.

Фактори стимулювання

1. Навчання в університеті.
2. Приклад і вплив однокурсників.
3. Приклад і вплив викладачів.
4. Організація навчання й виховання в університеті.
5. Увага до цієї проблеми керівника групи.
6. Довіра.

7. Новизна діяльності, умови для навчання і виховання в університеті, можливість експериментувати.

8. Заняття самоосвітою.

9. Зацікавленість майбутньою роботою.

Анкета 3

Отитувальний бланк для виявлення особистісних якостей важливих у майбутній професії вчителя

Поставте знак * у клітинці, яка, на Вашу думку відповідає рівню сформованості у Вас зазначеної якості.

Особистісні якості	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Особистісні якості
Працездатність																Лінь
Ініціативність																Безініціативність
Охайність																Неохайність
Професійна грамотність																Професійна безграмотність
Організованість																Неорганізованість
Старанність																Нестаранність
Енергійність																Млявість
Відповідальність																Безвідповідальність
Доброзичливість																Ворожість
Справедливість																Несправедливість
Колективізм																Усамітненість
Уміння дотримувати слово																Необов'язковість
Чуйність																Байдужість
Зваженість																Легковажність
Скромність																Нескромність
Життєрадісність																Нежиттєрадісність
Широта кругозору																Обмеженість кругозору

Додаток Г

Анкета з визначення здібностей студентів до самоуправління

Практика показує, що я правильно визначаю свої можливості в педагогічній діяльності.

Я беруся тільки за те, що зможу довести до кінця.

Добре уявляю, що потрібно зробити, щоб добитись задуманого в педагогічній практиці.

У мене не вистачає терпіння, щоб довго розбиратись у тому, що не вирішується одразу.

На вибір моїх рішень впливає не визначена мета, а настрій у конкретний момент.

Необхідність перевіряти самого себе стала моєю другою натурою.

Я чітко уявляю свої життєві перспективи.

Я завжди мало слідкую за своєю мовою.

Я майже із самого початку чітко уявляю результат своєї діяльності.

Я завжди готовий займатись удосконаленням уже закінченої роботи.

Вважаю, що планує не планує, а обставини завжди сильніші.

Мені часто не вдається знайти правильне рішення через велику кількість можливих варіантів.

Умію відмовитись від усього, що відволікає мене від виконання поставленої мети.

Я передбачлива людина.

Я рідко задумуюсь про головну мету свого життя.

В останній час ловлю себе на думці, що приділяю велике значення деталям і забуваю про головне.

Після завершення діла не виправляю навіть очевидні прорахунки.

Додаток Д

Опитувальник з визначення мотивів вибору студентами професії вчителя

1. *Вкажіть, будь-ласка, основний мотив обрання Вами професії вчителя:*
 - а) інтерес до обраного навчального предмета;*
 - б) бажання навчати зазначеного предмета;*
 - в) прагнення присвятити себе вихованню дітей;*
 - г) усвідомлення педагогічних здібностей;*
 - д) бажання мати вищу освіту;*
 - е) уявлення про суспільну важливість та престиж педагогічної професії;*
 - ж) прагнення до матеріальної забезпеченості;*
 - з) так склалися обставини.*
2. Охарактеризуйте рівень усвідомлення своєї майбутньої професії:
 - а) маю чітко уявлення щодо майбутньої діяльності;*
 - б) недостатньо чітко усвідомлюю свою професію;*
 - в) не маю уявлення щодо майбутньої діяльності.*
3. Чи задоволені Ви вибором професії вчителя?
 - а) цілком задоволений(на);*
 - б) не задоволений(на);*
 - в) ще не визначився(лась).*
4. Яка з перешкод у навчанні є найсерйознішою для Вас?
 - а) невміння планувати свій час (відсутність самоорганізації);*
 - б) лінь;*
 - в) невміння працювати з літературою та довідковими матеріалами;*
 - г) нецікаве подавання матеріалу викладачами.*

Додаток Е

Анкета

Роль наукової бібліотеки ВНЗ в забезпеченні самостійної роботи студентів

Шановний студенте!

Просимо Вас взяти участь у педагогічному дослідженні "Роль наукової бібліотеки ВНЗ в забезпеченні самостійної роботи студентів". Ваші відповіді й побажання допоможуть нам визначити перспективні напрями, форми і методи подальшого вдосконалення обслуговування відповідно до Ваших запитів та інтересів.

Заздалегідь вдячні Вам за допомогу у виявленні власної думки.

1. Яку роль у Вашому студентському житті відіграє бібліотека?

- бібліотека відіграє дуже важливу роль у навчанні;
- користуюся послугами бібліотеки за необхідності (СРС, курсова або дипломна роботи);
- звертаюся до бібліотеки вкрай рідко.

*2. З якою метою Ви зазвичай звертаєтесь до читального залу?
(Відзначити не більше трьох варіантів)*

- підготовка до навчальних занять, семінарів;
- отримання інформації про нову літературу;
- бажання відчувати себе освіченою людиною;
- збирання матеріалу для рефератів, курсових робіт тощо;
- можливість при нагоді підтримати інтелігентну розмову;
- підготовка до іспитів;
- потреба душі.

3. Чи рекомендують Ваші викладачі спеціальну літературу для самостійної роботи?

- звісно, так роблять багато викладачів;
- так, але тільки деякі викладачі;
- так, але дуже рідко.

Дуже вдячні Вам за сприяння в проведенні дослідження!

Додаток 3

Анкета

Визначення інформаційної поведінки користувачів наукової бібліотеки ВНЗ

Шановні викладачі!

Нас цікавить Ваша думка про те, якою Ви бачите інформаційну поведінку користувачів наукової бібліотеки ВНЗ. Дайте, будь-ласка, відповіді на такі запитання:

1. Вкажіть, які канали отримання навчальної, наукової та загальної інформації (документальні, усні, електронні) Ви використовуєте у своїй діяльності?

2. Звідки Ви дістаєте інформацію про випущену профільну літературу?

3. Чи регулярно Ви слідкуєте за інформаційним потоком з Вашої спеціальності?

4. Які мотиви спонукають Вас звертатися за послугами до наукової бібліотеки ВНЗ?

5. Звідки Ви отримуєте інформацію про нові надходження до наукової бібліотеки?

6. Чи маєте Ви можливість доступу до мережі Інтернет удома?

7. Які з названих видів професійної інформації Ви проглядаєте регулярно:
 - розміщені на сайті наукової бібліотеки ВНЗ вісники нових надходжень;
 - вісники періодичних видань;
 - віртуальні книжкові виставки;
 - взагалі не користуюсь послугами електронних джерел.

8. Сайти яких наукових бібліотек Ви регулярно відвідуєте під час здійснення професійної діяльності?

9. Чи вважаєте Ви нормальною ситуацію, коли доводиться звертатися до фондів інших бібліотек, враховуючи лавиноподібне зростання інформації та дію закону розсіювання інформації? Якщо Так, то як часто Ви звертаєтесь до фондів інших бібліотек?

10. Яким з електронних ресурсів наукової бібліотеки Ви найчастіше користуєтесь?

11. Як часто у своїй професійній діяльності Ви звертаєтесь до іншомовних баз даних?

Дуже вдячні Вам за надані відповіді!

Додаток К

Анкета

Визначення важливості послуг наукової бібліотеки

Шановні викладачі!

З метою подальшого вдосконалення обслуговування користувачів-студентів наукова бібліотека ВНЗ проводить педагогічне дослідження з визначення важливості послуг наукової бібліотеки. Просимо Вас відповісти на запропоновані запитання анкети (поставте знак "+" або іншу позначку навпроти обраного Вами варіанту відповіді).

1. *Визначте, будь-ласка, роль наукової бібліотеки сучасного ВНЗ.*

2. *Дайте оцінку важливості відповідних послуг, які надає наукова бібліотека Вашого ВНЗ.*

Назва послуги	Рівень оцінки				
	Дуже важливі	Швидше за все важливі	Швидше не важливі	Зовсім не важливі	Складно відповісти
Виставки нових надходжень					
Тематичні виставки-перегляди за профілем кафедри					
Доступ до баз даних через Інтернет					
Надання книг через МБА					
Надання електронних копій статей					
Консультування читачів з пошуку в базах даних та каталогах					
Надання інформації через електронну пошту					
Виконання віртуальних довідок					

3. *Визначте, які, на Вашу думку, характеристики сучасної наукової бібліотеки ВНЗ є найбільш значущими. Оберіть не менше трьох варіантів:*

- а) повнота книжкового фонду;*
- б) доступ до Інтернету;*
- в) наявність електронного каталогу;*
- г) широкий спектр періодичних видань;*
- д) наявність електронної бібліотеки;*
- е) участь викладачів у формуванні фонду;*
- є) наявність документів на електронних носіях;*
- ж) замовлення літератури через веб-сайт бібліотеки;*

Дуже вдячні за співпрацю!